

ПО МАТЕРІЯЛИ

Як. Ковальчук

ПРИЧИНИ ПОДОРОЖІ

„Сидючи в Харкові, як еси плужанин, хобоби щось путне напишеш“.

Це так сказав т. С. Пилипенко ще року 1924-го на плужанській вечірці і про це тоді ж таки я записав у своєму щоденникові в спеціальному розділі „Ізреченія письменником мя творящих“. Але щоб брати цього вислова на віру, мені на думку не спадало, я бо дотримуюсь істини, що лише ті вислови правлять за кермо, правдивість яких доводить саме життя. А життя довело мені, що, просидівши в Харкові років щось із п'ять, я „написав“ собі добру хворобу: я не подав жодного геніяльного твору, який дав би мені можливість увійти до кола вибраних, що попали на лікування до Криму за рахунок НКО. Я навіть не одержав допомоги поїхати по матеріяли для роботи над будь яким твором, що, правда, трапилося головне тому, що по цю допомогу вдарилися найперше товариші, які мають посади і без допомоги обійтися могли.

Я, правда, міг піти до відповідних установ і довести геніяльність одного з моїх художньо-антирелігійних творів „Брати“, бо твір цей точнісінько такого розміру, як „Брати“ Микитенкові (щось біля 2-х аркушів) і тема не менше важлива. Ріжниця правда є, але не велика: Микитенкові брати — селянин та робітник, а мої — попи — один тихоновець, а другий — рідної української авто-кефальної православної церкви. То не важно, що за моїми „Братами“ рецензент ДВУ не визнав геніяльності, бо де ж пак вимагати антирелігійних знань від драматурга; важно те, що ця пригода рішуче довела мені, що —

„Сидючи в Харкові, як еси плужанин, хобоби щось путне напишеш“.

ПЕРШІ ЗУСТРІЧІ

У вагоні — хоч не хоч — а треба щось їсти. Це наша національна вдача. Покірний їй, я дістаю шматок хліба та сала і починаю трапезувати собі.

— О-хо-хо!.. — лунає з третього поверху і я задираю голову.

З антресолі юнак років двадцяти двох очима пожирає мою вечерю.

— Може допоможете? — пропоную.

Замість відповіді він сторчка злітає з сідала і переважна більшість сала та хліба опиняється в його руках.

— Далеко їдете?

Він подає згук, який, замість попасти до євстахієвої труби мого вуха, ковтком зникає в його бездонній пельці.

Вирішую зачекати і, як останні крихти було зметено ним з підвіконника, запитую знову:

— Далеко їдете?

— Додому.

- Це не цікаво. До якої станції?
- Сам не знаю. Квитка поки що взяв до Полтави, а треба — до Житомира.
- От тобі й раз! — дивуюся. — Це ж, голубчику, ви помилилися всього кілометрів на п'ятьсот.
- Знаю.
- І ну?
- Не, „ну“, а грошей чорт-ма. Квиток від Харкова до Житомира коштує 11 крб. 50 коп., а в мене всего 8 крб. 50 коп. Ото ж думаю брати квитки що-раз на кілька перегонів. Воно, кажуть, обійдеться дешевше мені.
- Ви настоящій ідіот! — зачулось з боку, і з під ковдри висунулась довга борода старого діда. — Ви грамотний?
- Студент.
- Ви ще більший ідіот, раз ви студент! Ви нікада не були вояжером і не вмієте їздити поїздом. Раз грошей нема — їдьте без квитка.
- Ну...
- Ви не знаєте, — продовжує сива борода, — що раз ви їдете вночі, то, як на вашому квиткові пробито кондуктором дірочки, вас до ранку ніхто про квитка не питає.
- І ну?
- Ну, ви собі їдьте аж до ранку, а там, де буде вісім годин візьмете дальше квитка.
- Здається правду каже старий, — мовить до мене студент. — Хоч воно студентові зайцем...
- Ех, молодой человек! — перебиває борода. — Ви не були до революції в Одесі, ви не були вояжером...
- Студент на хвильку замислюється, а потім враз береться рукою за полицю і зникає на третьому поверсі.

ПІП, ВИШНЯ, АНТОША КО ТА Я

Збираюся спати. Розвантажую кешені, скидаю піджака і переховую документи.

Піп, що весь час сидів у кутку і випадково вгледів мою членську картку „Плуга“, здивовано запитує:

- Ви — письменник?
- Як вам сказати, — відповідаю. — Щоб дуже, так ні. Де-що й пишемо.
- І добре заробляєте?
- Та не обіжає радвлада. По заслугі наш брат...
- Він зідхає:
- А ми-ех! — нетрудовий елемент... Ви всіх письменників знаєте?
- Як це, в ССРР?
- Та ні, на Україні. От, прикладом, Вишню Остапа.
- Доводилось бачити.

— Який він із себе, сердитий?

— Щоб дуже, так ні. Все більше посміхається. Ви ж певно читаете його?

— Читав! — враз підвищує він голос. — Читав, а тепер — хай його пси читають!

— Це ж чого ви на нього?...

— Що ж, по вашому, благословляти його? Защо він нападає на нас, священників?

— Власне в його писаннях я нічого не нахожу для вас образливого. Висловлює людина свої погляди й годі.

— Погляди? По вашому рекомендувати селянам залишати для нас відхідники це — погляди?

Обличчя йому набуває люті, помітно червоніє, і тримтить, мов на вітрі, довга, сива борода.

Пробую заспокоїти:

— Розумієте, вдача в людини така, перо отруйне таке, їдке... А терпіти треба. Сказано бо: „Претерпевий до конца — спасен будет“.

— „Претерпевий!..“ Коли терпіння того не вистачає!

— Треба нести свій хрест, — журно натякаю.

Він зідхає, силиться заспокоїтись, але не може і з призи́рством враз вигукує:

— А що то за птиця — Антоша Ко?

— Письменник.

— Письменник!.. Кожний молокосос тепер...

— Антоша Ко не молокосос, — пояснюю. — Це — людина в літах, йому щось під сорок. „Антоша“ — псевдонім.

— Під сорок?..

Він знизує плечима і з недовір'ям на кілька хвилин замовкає.

— Чого не бути письменникам, — продовжує потім, — такими, як ви? Ви от і святе письмо цитуєте, і як з людиною зо мною розмову провадите.

Лягаю й починаю поясняти:

— Бачте, є багато причин. Візьмемо прикладом вас. Можливо релігія для вас і за ідею правила, як ішли ви на священника. Аж виходить тепер, і для багатьох це нежданність, що ідея ця — порожня...

— Порожня?!

— Так, порожня. Останні наукові досліді...

— Які досліді? Чиї досліді? Всіляких Ковальчуків? Та знаєте ви, що цей шарлатан недавно в „Радянському селі“ писав? Він писав, що апостола Петра ніколи не було!

— Бачте, коли я писав, то на це в мене були...

— Ви — Ковальчук?..

— Я... Може закурите, батюшко?..

Піп зривається з лави, хапає свої річі в оберемок і швидко йде в протилежний кінець вагону.

ПРИГОДА ЗО МНОЮ Й ВОЯЖЕРОМ ТА...

Моя кепка висіла на кілку, над головою. Це пам'ятаю і я, і студент, і вояжер, і — піди ж ти! — мов язиком злизало.

— Певно украв хтось, — подає думку студент.

— І не „певно“, а таки да вкрали! Цьому така ж правда, як правда, що немає моїх ботинок — додає вояжер.

— Справді? — дивується студент.

Вояжер вовком кидає на нього погляд, ще раз переглядає речі і на-
решті визвірюється:

— Ви — ідіот, ви хоч і студент, а настоящій ідіот! На вашім місті я сказав би, що в мене вкрали квитка... Вагон безплаткартний... Ви не були вояжером і не їздили до Одеси.

— Зате, бачу, ви — вояжер і були в Одесі, — яхидно відповідає студент.

— Да, я вояжер і був в Одесі. — І на знак підтвердження він дістає з чемодану пару нових сандалів. — Так треба їздити! — побідно додає і починає взуватися.

МАТЕМАТИКА Й НК ШЛЯХІВ

— Станція Яготин! Хто до станції Яготина, прошу квитки!

Студент вичікує, доки вагоном проходить провідник, виходить на площадку і, щойно зупиняється поїзд, біжить до каси.

За кілька хвилин він повертається блідий, заклопотаний, стає біля вікна, виймає олівця та блокнота і заглиблюється у вираховання.

Рушаємо.

— Допоможіть, товаришу, — звертається до мене студент.

— У чім справа?

— Та от справа така: або я збожеволів, або на наших залізницях пасажирський тариф чортяче заплутано, або я не знаю простої арифметики.

— Прикладом?

— Слухайте! Квиток від Харкова до Житомира коштує 11 крб. 50 коп. і мене в Харкові не вистачало всього 3 крб. Від Полтави до Яготина я їхав зайцем і — уявіть собі! — від Яготина до Житомира квиток коштує 9 крб. 20 коп. тоб то, щоб я від Харкова аж до Яготина проїхав даремно, то в мене не вистачало б... Скажіть, скільки в мене не вистачало б. Ага... 2 крб. 30 коп.

— Ви, молодий человек, настоящій ідіот, — вмішується вояжер. — Ви студент і мусите знати, що тариф Енкаша зроблено так розумно, так розумно!.. Його робив якийсь хороший комерсант.

— Дурень ви старий, он що!

— Сам ви дурень і ще більший дурень, бо студент. Комерсант з Енкаша зробив так, що що-далі ви їдете, то менше платите, що-ближче — то більше. Але заплатите ви не більше, як коштує увесь кінець.

— Але зрозумійте ж ви, голова ви сива, що в мене в Харкові не вистачало 3 крб., від Полтави до Яготина я їхав зайцем, від Харкова

до Полтави платив і від Яготина до Житомира в мене не вистачає вже 3 крб. 70 коп.

— Ви ідіїот... — починає знов вояжер, але, студент вже з квитком до Київa, за слово „ідіїот“ ображається, повертається до нього спиною і звертається до мене:

— Розумієте, тут або помилка, або — чорт його що! Адже я математику знаю до логаритмів включно і ні чорта не розберу. Це не тариф, а... чорт його знає що це таке!..

— Чудак, от чудак! — розводить руками вояжер. — Навіть ми, вояжери, визнаємо, що Енкаша таки да розумний комерсант.

— Розумний, розумний!.. — дратується студент. — Як розумний, то вирахуйте, скільки мені з суми 8 крб. 50 коп., що я мав у Харкові, не вистачить на квитка від Київa до Житомира.

— Тут нічого рахувати, — іронізує вояжер. — Це ясно, як день: вам не вистачить рівно 8 крб. 50 коп.

КОТЬОЛОК ЗА ДУРНИЧКУ

На пересадку в Києві дається час, за який ви можете навантажити власноручно картоплею вагонів десять. Тим то, використовуючи його, я лізу на вокзального даха, звідтам переходжу вулицю через міст і спускаюсь на Євбазі.

— Товаришко, — запитуюсь сидухи, — чи не покажите, де тут продаються кепки?

— Кепки? На дідька вам кепка, як ви можете сісти осьосьо біля мене і з'їсти дуже смачних гарячих фляків!

— Дякую, ніколи.

— Раз ніколи — ідіть і шукайте самі.

Підхожу до другої.

— Товаришко, де тут продаються кепки або кашкети?

— А вам нащо?

— Бачите, що з непокритою головою їду.

— А-я-я... Це ж де ви ночували, в неї? А молоденька?..

— Украви в мене, в поїзді вкрави...

— Так ви подорожній, не киянин?.. Сідайте та з'їште мисочку ряжанки. Недорого. Сорок копійок.

— Не хочу, скажіть краще, де кепки...

— Не знаю, голубчику, їй-бог не знаю.

За сидухами на повітрі — перукарні.

— Товаришу, де тут продаються кепки?

— Вас „під кепку“? Що б було видно чуба? З охотою!

— Та ні, мені не стригтись, а треба купити кепку.

— Не знаю, товаришу!

Роздратований, пускаюся на розшуки сам. Надибаю:

— Скільки за цю кепку?

— А де ваша стара?

— А вам що до того? Я питаюсь скільки за оцю кепку і все.

— А я питаюсь, де ваша стара і хто ви такий?

— Зрозумійте ж, товаришу, що це не ваше діло.

— І дуже моє. От оця кепка, коштує, положим, три карбованці, а як ви пасажир і у вас кепку вкрадено у вагоні, то ця ж кепка вам коштуватиме п'ять карбованців.

— Це ж — грабіж!

— Не грабіж, а випадок заробити.

Гримаю дверима, чую за собою лайку й виходжу.

— Шукаєте чогось на свою голову? — чую за собою й повертаюся.

Два юнаки тримають добрий оберемок солом'яних капелюхів, і штук п'ять „котьолків“. Роздивляюсь — підходящого нічого немає, крім одного, мов нарочито замовленого на мене, котьолка.

— Скільки?

— П'ять карбованців.

Власне котьолка я не носив і не ношу зроду, а запитався ціну, що б знати, чи дорого ця приналежність буржуазного одягу коштує. Але, запитавшись, я мусів купити. Юнаки на пропозицію продати його за карбованця швидко погодилися і щось за хвилини двадцять я входив до вагону поїзда „зовсім як джентльмен“.

СУБОТА І ДИСПУТ ПРО НЕЇ

Питання — субота для людини, чи людина для суботи — вирішено єврейством лише в столицях та по де-яких окружних центрах. У районних центрах, особливо ж по містечках Правобережжя, це питання так і залишається в центрі повсякденного життя. За нього йде вперта запальна боротьба.

Молодь категорично визнає, що субота для людини, батьківські ж кола — навпаки. Як і раніш батьки палять цигарки по суботах тільки в клозетах, як і раніш, доїжджаючи до рідного містечка, злазять з підводи за півкілометра. В одному лише поступились старі: раніш у суботу вони грошей не брали взагалі, а нині визнали, що брати гроші не гріх, давати ж — гріх незаможливий.

Передмова ця до розділу обов'язково потрібна.

Справа в тім, що природа нагородила мене всіма антропологічними ознаками типового єврея. А що невід'ємною приналежністю суботнього одягу подільського єврея є котьолок, то можете уявити собі обурення старої єврейки на станції Вінниця, як вона побачила мене з цигаркою в зубах.

Вінниця — станція „вузлова“. Звідділь починається одна з гілок знаменитої „мотузянки“, або — на загально-зрозумілій мові — Південних під'їзних залізничних шляхів. А що швидкість мотузяного паровоза залежить від того, за чи проти вітру йому доводиться тягнути вагони, то нудьгу пасажирів, яких неблагані обставини примушують у Вінниці пересідати на „мотузянку“, ви цілком уявите і відчуєте.

Пасажири безперестану курять, п'ють у буфеті горілку, сваряться, скоромінливо закохуються і надзвичайно радіють, як з якоїсь причини, бодай на кілька хвилин, забувають про сімдесят седмим сім раз прокляту „мотузянку“.

Тим то, не встигла поважна мадам крикнути: „Ти паскудняк, ти!..“ — як навколо нас, мов з під підлоги, з'явилося десятків чотири жадібних розваг пасажирів.

— Мадам, у чім справа? — перебільшено-серйозно запитуюсь.

— Він не знає в чім справа?! Він не знає в чім справа?! Люди добрі, ви бачили такого... такого...

— Паскудняка, — докінчую я і посміхаюся що-найприємніше, щоб заспокоїти не в міру схвильовану матрону.

— Як у тебе вистачає сумління бути євреєм і курити в суботу? — верещить далі вона.

— Мадам, я не єврей, запевняю вас словом честі, що не єврей.

— Що ж ти таке?

— Я — українець, але не вірю ні в бога, ні в чорта, ні в Ісуса, ні в Мусія.

Приголомшена відповіддю, вона довго дивиться мені просто в вічі, а потім враз з вереском:

— Брешеш! брешеш, бо ти єврей! Кинь папіроску!

— Ні, цього не буде, — демонстративно відповідаю і хочу відійти, але на допомогу старій виступає з натовпу кремезний дідуган, старовір-великорос одного з сел Вінничини, які заснувалися тут років 150 тому в умовах колишньої волі сумління на Україні.

— Стидно, парень, — мовить він. — Стидно відмовлятися від своєї нації й віри ради чортового зілля — цигарки.

— Я не єврей, кажу вам.

— Врьош!

Почуваю, що починаю дратуватися і нарешті не стримуюсь:

— Так, я єврей, — кричу. — Курю в суботу, не визнаю суботи, бо не людина для суботи, а субота для людини!

— Брешеш! — разом верещать старовір і єврейка.

— Не брешу, я вам доведу, що й цигарку курити можна. Я вам доведу, що бог благословив і тютюн і цигарку.

Старовір тримтить:

— Докажи, докажи, породження ехідни!

— „Всяк знак на пользу человеком“ — сказано чи ні?

Старий очевидно вислів цей знає, бо враз починає швидко кліпати очима, а потім повертається й зникає в двері.

Приходить черговий по станції.

Мов від мух відмахується він руками від пасажирів і дає слово негайно ж довідатися телефоном, чи скоро прибуде поїзд.

Слово він дотримує і ми довідуємося, що посадка буде за три години.

Вирішую поїхати в місто.

СВИНІ В СОБАЧІЙ КАРЕТІ

Вінниця.

Про неї у „Плузі“ здається писали. Тим то мені, що де-кілька років працював тут, можна писати хіба що спогади про М. Коцюбинського. Та й то боюся: про славетного письменника, особливо ж дитячі його роки, стільки набрехано, що якось не піднімається рука зачіпати його ім'я.

Саме напередодні довелося мені здибати члена колегії оборонців Тульчинського Окресуда т. Сухоцького, який казав:

— Знаю я родину М. Коцюбинського з часу, коли письменник ще був школярем, а його самого майже все життя знав і, вірите, коли читаю всілякі спогади, розвідки та „матеріяли“, так і хочеться гукнути до всіх літераторів: „Люди добрі, та не плутайте двох Коцюбинських, а то, чого доброго, до передчернигівського періоду життя письменника ви „пришите“ йому багато діл зовсім другого Михайла Коцюбинського, який, на диво, помер майже одночасно.

Буває ж на світі! Жила людина, про письменство і на думку їй не спадало, а носила лише ім'я та прізвище одного з письменників і,—піді ж ти, везе як!—в історію української літератури попадає.

Зовні Вінниця така, як і була, хіба що обдертіші стіни будинків та нові всюди вивіски. Впорядковано, правда, міський сад і видно дбайливу руку, що охороняє могили борців—революціонерів.

З гідних уваги зовнішніх ознак сучасности довелося бачити лише свиней у собачій кареті.

Собача карета, відомо, являла собою халабуду, в якій відвозив гицель на шкуродерню безпритульних собак. Нині ж утримання цих халабуд з кошторисів міських та селищних рад викреслено, оскільки безпритульні собаки майже всюди зникли. (Ярмарки зменшились). Натомість у кошториса Вінницької міськради внесено витрати на утримання і транспорту заарештованих свиней.

Уявіть собі довгу-довгу, з кількома заґратованими віконцями скриню на колесах, яка наповнена свиньми, пригадайте, як рохкають, кургичуть і верещать у дощ голодні свині, уявіть пару шкапин, що везуть цю скриню, на ній гицеля з довгим на тичці лесом і матимете ілюзію геніяльної творчости відділу впорядкування Вінницького комгоспу.

— Бідні тварини,—мовлю я, наблизившись до гицеля...—В чому, товаришу, полягає їхній злочин? Адже кому не відомо, що про кожну з них, ще покійний земляк ваш Руданський казав:

Хрести її, святі її—

Все — свиня свинею.

— Власне,—відповів він,—ми свиней не караємо. Це, як хочете усвідомити суть справи,—спосіб реформувати людину (думку про це в свій час подав відомий драматург М. Куліш). Справа в тім, що місцеве населення, переважно члени спілки радторгслужбовців, захопившись процесом соціалістичного нагромадження, почало розводити свиней. Але,

оскільки йому не відомо, що свиней треба годувати, то тримає воно їх на становищі міських безпритульних котів. Тим то міськрада, бажаючи реформувати цю галузь світогляду громадян, видала обов'язкову постанову заарештовувати й садовити до собачої карети кожну свиню, яка, за природньо-приналежною їй вдачею, наважиться шпацірувати вулицею.

— Добре,— зауважую.— А чи не спадало вам на думку, що кара всім тягарем падає не на громадян, а на цих нещасних тварин.

— Як же,— посміхнувся він.— Про це, кажуть, свині й петицію подавали до товариства захисту рослин і тварин...

Знизую плечима, сідаю у вагон трамваю і за де-кілька хвилин опиняюся знову на вокзалі.

ЩО ТАКЕ „ДУРНИЧКА“

На вокзалі тоскно.

Знічев'я виходжу на перон, сідаю на лаву, ловлю очима гав, а потім увагу зосереджую на бравій постаті залізничного агента ДПУ в довгій-довгій шинелі.

„Потрібна чи не потрібна йому довга шинеля?“ — міркую.— „Невже їздить він верхи вокзальними залями?“

Не стримуюсь.

— Товаришу? — запитую.— Скільки тисяч метрів цінного червоноармійського сукна псують юнаки, що люблять підзадатися?

Він знизує плечима:

— Я вас не розумію...

— Що ж тут розуміти? Аж хіба ви не знаєте, що довгі шинелі носять тільки кіннотчики, поети й письменники. Отже...

Але закінчити я не встиг.

Якийсь громадянин рябцем налітає іззаду, зриває з голови мені котьолка, тиче агентові під носа й верещить:

— Я вам заявляв!.. я вам заявляв, що в мене вкрадено котьолка!..

— По-озвольте!.. — пробую образитися, але агентове —

— А!..

остаточно мене пантеличить і за хвилини дві я даю пояснення про спосіб придбання котьолка в кабінеті безсторонньо-суворих представників влади.

— Я, товариші,— письменник, крадіжками не займаюся і, як не рахувати пари голубів, яких ще в дитинстві покрав був у сусіди, ніколи чужого не брав. Я навіть нічого не крав, щоб потрапити до Допру й добути там матеріалів для сенсаційного твору...

— Так,— мовить безсторонньо-суворий агент.— Але чим ви доведете, що котьолка купили, а не вкрали?

— Чим?... Справді, чим я доведу? — міркую вголос і починаю терти собі лоба. Але враз пригадав:

— Вийдімо в залю,— кажу,— там є свідок, який вам все розповість.

Справді, за де-кілька хвилин свідок мій резонно й авторитетно викладав справу :

— Ви, товаришу агенте, ніколи не були вояжером. Ви до революції не їздили до Одеси... Вот цей громадянин,— показує він на мене,— настоящій ідіот! Їхати в дорогу і мати одну кепку може тільки письменник...

Що - далі він поясняв, краплі поту з мого лоба зникали, а безсторонні обличчя агентів ОДТ ДПУ набували щирої веселої приязни. Нарешті, як я сам розповів історію з котьолком, диспутом та цигаркою, вибух реготу завершив справу.]

„МОТУЗЯНКА“

Як ваша, читачу, дружина буде на рік варити варення, не забудьте згадати, що матеріяли до нього я бачив ще цього року. Так само, як вам доведеться побувати на Поділлі і вихилити чарку - другу „первачка“ або „перегону“, чи висловлювати громову промову проти самогону, ви про це теж не забудьте.

Від Житомира й Вінниці аж ген до Голопілля та Першотравенщини й Підгородні, сотнями кілометрів, з численними гилками розкинулася вона, паршивенька мотузьянка!

Ні, треба починати не так.

Уявить собі, що одна цукроварня (загалом беручи) виробляє десять тисяч тон цукру, потім урахуйте, що всю сировину та матеріяли й устаткування сезонного виробництва для щось більше за півсотні цукроварень як і вже готовий цукор, підвозить та перевозить вона ж...

Ще не так...

Ви читали в Лесі Українки :

„Красо України, Поділля...“

Так треба вам знати, що, по-перше, самої то краси України — Поділля — Леся не бачила, бо проїжджала там, де ця краса лише починається, а по-друге, проїжджала вона молодим дівчам і цікавили її більш пейзажі садів та квітів, а ніж ті матеріяльні блага, що ці пейзажі дають...

І ще не так... (От що то не бути поетом чи економістом!).

Йдете ви, прикладом, до цеерка і просите відпустите запашного повидла або ще запашнішого квітового меду. Потім приходите до дому, розкладаєте це на столі і почуваете, як ніжно лоскоче вам ніздрі.

Знову не так!..

Словом, оця занехаяна, на відсотків 20—30 зіпсута, з дуже малою кількістю пасажирських таратайок-вагонів, які підчас руху безперестання „по-італійському страйкують“, — оця - о „мотузьянка“ дає нам величезну користь.

І коли дивисься за вікна вагону на широкі бурякові лани радгоспів, на безліч покритих зеленою гічкою таких же селянських гектарів, тільки

тоді уявляєш собі чудо, яке творить ця старенька, вузкоколійна підїзна залізниця.

Осінь у цій стороні — другі жнива, завжди довгожданні, радісні, веселі бурякові жнива.

Це пора, яка збагачує, саме збагачує, а не годує місцеву людність. Місцева людність годується з перших жнив, липневих.

До речі, про врожаї у цій стороні.

Як не здивує це степовика чи слобожанина, а треба їм знати, що на Поділлі взагалі неврожаю не буває. Буває, подекуди виб'є градом, зіпсує шкідник сади, чи пошкодить совка озимі, але щоб стався неврожай „по-херсонському“, цього, як кажуть, „і старі люди не пам'ятають“, хоча, правда, старі люди взагалі нічого добре не пам'ятають.

І люди тут (район „мотузьянки“) не такі, як, прикладом, у Степу чи Рябопільлі. „Дядя“ тут комерческый, не той, що —

„Як би знаття?..“

Ні, тут він наперед вираховує, що дасть йому майбутній рік, скільки він матиме з садка, поля, города, скільки спроможеться прогудувати худоби і, навіть, скільки вижене самогону з мелясу, якого одержить на цукроварні за буряки.

Землі тут мало, заселена густо, буквально жодного метра її „не вакує“, а це вимагає інтенсифікації господарства та щонайдбайливішої обробки.

І інтенсифікують, і обробляють...

— Думав, думав, — каже один дядя мені, — що посіяти і бахнув десятину високосортного маку.

— І як?

— Та з трьох гектарів пшениці того не мав би...

Характерна ознака сел: жодної, буквально жодної селянської садиби не побачите, щоб не було садка, бодай невеличкого.

— Не розумію, як це можна господарювати, не маючи кількох десятків фруктових дерев, — каже мені другий дядя, що їздив до Вінницької Плодоспільки „заганяти“ щось за пятьдесят пудів сушеної фрукти. — Був я колись на Куп'янщині і бачив тамтешні села. Не села, а псярні. Щоб тобі одне деревце де! А тут ще щойно думка вродилась оселю якусь мати і вже стромляєш дерево в землю...

Садовина тут взагалі родить гарно, а цього року кращої й ждати не треба. На жаль лише Плодоспілька тут роботу свою на волах провадить. Прикладом у Немерівському районі фрукти буквально ніде дівати, а Плодоспілька не спромоглася й одної механічної сушарні встановити.

Така - то мотузьянка і район, що тяжить до неї.

„КАЗЬОННИЙ“ РАЙОН

Це — Брацлавщина, що на південь від мотузьянки, між Гайсинщиною та Немерівщиною. Головне місто — Брацлав.

Не чули про Брацлав?

Та це ж те саме місто, що ним рябіє кожна сторінка многострадальної історії Поділля.

Засновано воно щось на початку XII сторіччя „братами слави“ князями Каріотовичами. Володіли ним татари, волохи, поляки, турки, знову поляки, окупували загони москковські. Правило воно за „волость“ князів Київських та Литовських, було за воеводство й староство польське, за полк український, за уезд російський, за повіт УНР, за повітове староство гетманське і нарешті стало районним містом радянським.

Що-крок тут — історія, що село — багатющий матеріал для всіляких досліджень.

От с. Бортники, час виникнення якого пірнає в глибині століть, коли ще всюди тут княжі „борті“ стояли; от с. с. Вовчок та Пархилівка, що правили за стоянки козацьких атаманів Пархила та Вовка: от Городниця, з ледве помітними валами сторожових чат полку Немерівського; от недалеко с. Озеро, біля якого цілком зберіглась немерівська козацька фортеця полковника Нечая...

А от живі свідки недавнього минулого.

Село Самчинці — живий „крес“ короля Яна Казіміра. Поселяв він тут з правом „самим чинити“ життя своє, тих селян українців, що приставали на католицтво і які потім, злившись з переселенцями поляками, утворили польське національне село.

А от Сорокодуби. Поблизу — величезний колись Салинецький ліс. Просовуєшся гущавиною і подибуєш сліди давніх житл. Думаєте це були житла льодовиків? Нічого подібного! Це — сліди старовірських „скитів“.

Сюди тікали, тут спасались і ховалися від переслідувань вірні підданці царів та імператорів російських — старовіри.

Вони вже давненько вийшли з лісів, занехаяли скити, оселилися біля Брацлава і злилися з українцями, зберігши тільки віру. Власне й віра за сто років пережила еволюцію. З безпопівців вони стали біглопопівцями, а потім „приємлющими“ священство Білокриницької („австрійської“) ієрархії, яка розкололась в свою чергу на дві течії — „окружників“ та „неокружників“.

Є тут поблизу ще й ліс Криковецький з місцевостями, де людська нога не ступала і де вільно розгулюють табуни диких кіз, та диких свиней.

— Чого ваш район „казьонним“ називають? — запитую.

— Бачте, раніш тутешніми селами володіла царська казна, поміщиків тут ніколи не було. Звідсіль і назва „казьонні села“.

Словом, цікавий район.

Національні, релігійні й економічні взаємини сплутані, як ніде більше на Україні. Це мене приваблювало. Це і стало за причину подорожі матеріали якої правитимуть за фон, на якому будуватиму повість релігійного божевільства та національної ворожнечі революційного часу на Поділлі.

ШЛЯХОМ

„Ех, жисть яка гарна!“ — хочеться крикнути, проїжджаючи отими знаменитими Подільськими шляхами.

Уявіть собі столітні липи, почасти свідків Хмельниччини, які густо в два ряди сплелися вітами і вросли обабіч широкого шляху, пригадайте кінець весни, як цвіте липа, та бджолячу музику в липовім цвіті тихого погожого дня — і чудова чарівна казка сама проситиметься на папір.

Ех, шкода, що я не поет! Та й кажу це, пригадуючи давні часи, коли пливли шляхами цими, розтягнувшись, військові обози.

На цей же час я кляв хвилину, в яку вирушив пішки з Немерова на Вінницю та Калинівку, бо лив дощ, як із відра, а вітер, холодний осінній вітер, паяв мені мокру сорочку до тіла та вперто тручав з під липовних віт на нову радянську сошу. Я теж кляв і інженерів, які, будуючи сошу, по-вандальському знищили сотні чудових столітніх лип.

Наганяє підвода.

— Кудя їдете? — запитує велику бороду, що лопатою висунулась з мішка, одягненого на манір кап'юшона капучинського ченця.

— До радгоспу.

— По буряки?

— Ні! Дівку забрати додому. Утікла, трастя та дуби ломамі її...

— Підвезете?

— Сідай. — Ідемо. Вітер поволі стихає, дощ перестає.

— Повелося тепер, трасця та дубило його мамі!...

— Що саме?

— Та от, бачете, маю дочку, нічого дівчина, хазяйновита. Цілісіньке літо працювала, як оця-о кара кобила. Дав був бичка їй, назимка, купи, кажу, курточину на ваті та чоботи, а вона — от стругнула! — Спідницю вище колін, панчохи та тухлі, трасця та дубило її мамі... Про будний день, каже, ще зароблю купити... От і майнула з сезонниками буряки копати...

— Що ж тут поганого?

— Як же, заміж ще вийде трасця та дубило...

— На буряках?

— Еге ж...

Дивуюсь, але розпитувать ніколи, бо ми вже в радгоспі.

У РАДГОСПІ

Радгосп це — хлібна радянська фабрика. Складна, велика фабрика. Протилежно колективу, вона розвивається швидко, росте мов на дріжджах. Це особливо помітно там, де порядкує добрий агроспец.

Доброго агроспеца-зава зразу впізнаєте. Це — людина, яка, здається, виросла просто із землі, кремезна, з метра в плечах й того більше в обхваті грудей. Він не розуміє що то вставати за сонця, або лягати до півночі. Кімната його давить, у ній він — в'язень. Його стихія — поле, кроки — кілометри.

З ранньої весни й аж до глибокої осені щодня він робить кілометрів 20—30 верхи, „чортопхайкою“, лінейкою, пройде борозну за плугом, зробить „крило“ жниваркою, сам покладе покіс, посвариться разів двадцять з робітниками про те, так чи отак те чи інше доцільніше робити, власноручно доведе свої слова прикладом, де кілька разів побуває на конюшні, воловні, кузні, штельмашні, кухні, конторі; він знає на ім'я всіх коней, корів, волів і навіть курей і поцікавиться щодня їхнім здоров'ям.

Він щодня горланить біля телефону, свариться, кричить, лютує, доводить, вимагає від адміністрації йому потрібного і заспокоюється лише тоді, як свого добивається. В свою роботу він закоханий до хворости, до офірування найелементарнішими власними інтересами. Свое діло знає точно і заперечень не терпить. Особливо ненавидить начальство з білоручок, а тому й так недружно оглядає міське пальто та ботинки кожного, хто попадає до радгоспу.

— Осточортіли мені оці білоручки,— каже мені один з таких завів Степанівського комбінату на Вінничині.— Приїждждає один такий, оглядає радгосп і зауважує, що в мене поля засмічені. Йому повилазило, що то не засміченість, а клевер по озимій стерні росте!..

Ми стоїмо на горбі, з якого весь радгоспівський масив мов на долоні. Зав захоплено й переконано доводить мені, що, протилежно вказівкам комбінатської адміністрації, тут доцільно запровадити не шостипільний, а семипільний сівозмін. Але враз слова його стають повільнішими, в голосі бринять нотки незадоволення і він мовить:

— Несе вже когось, певно „начальство“...

Вийшло що він помилився. Це завітав інспектор охорони праці.

Знайомимося.

Це теж людина землі. Загорілий, бистрий поглядом і толковий парняга.

Пішки йдемо на бурякову плантацію.

Письменники! Вчіться фотографії і майте завжди фотоапарат.

Тов. Панів! Розпочніть позачочний курс фотографії для плужан.

Це потрібно, обов'язково потрібно і не стільки для туризму, скільки саме в подорожах „по матеріяли“, бо тисячі деталей зникає з нашого зору, бо тисячі дрібниць ми забуваємо.

— Ех, „трасця та дубило!“— скажу я словами дяді, що мене підвозив.— Умів би я фотографувати,

ВИСТАВКА В БУД. ІМ. В. БЛАКИТНОГО

Жалобні числа газет, присвячені В. Блакитному

показав би вам отут справжню українську екзотику, бурякову екзотику, казку осінню широких ланів. Я вам довів би, що українська осінь не проститутка, як „наливає“ генерацієвець Шкурупій Гео, а повнокровна, повногруда молодиця, що своїми соками годує й пестить немовля — Україну радянську.

Ех, товариші! Отой самий соціалізм, ота сама індустріалізація, про яку ми щодня читаємо й пишемо, отут-о, на цих-о ланах широких починається і десь у далені, аж за Дніпрельстаном кінчається...

— Ви давно від села відірвалися? — запитує мене інспектор.

Червонію за себе і за багатьох плужан.

— Багато нового в побуті сучасного села маємо, — продовжує він, помітивши мою зніяковілість. — От хоч би й оці невеличкі курені. Це молодь сезонна будує собі, подружжя нові. В них завжди по дві пари: двох парубків і двох дівчат. Тільки не подумайте, що це — розпуста. Це своєрідний протест проти родинної тиранії батьків. Старі батьки ще міцно дотримуються звичаю самим вибирати дружину для свої дитини. Діти, звичайно, протестують і, як протести не допомагають, використовують сезонний час у радгоспах. Вони тут одружуються без відому батьків, зароблять за сезон грошенят, повертаються до дому і, не кланяючись батькам, починають власне життя. Признатися, я напочатку цього не розумів, забороняв сумісне життя таким парочкам на плантаціях, а тепер переконався, що це — нове явище в побуті, яке навіть набуває певних революційних форм червоного весілля...

Заходимо до одного з таких „куренів молодят“, як їх називають. Час полудневий. По середині куреня розстелено хустину, на якій сало та хліб — денна пайка сезонника. Біля сидять двох парубків і дві дівчини. Вони ввічливо відповідають на наше привітання і запрошують заховатися в куріні від дощу. Входимо.

Враз у відтворі куреня чуємо:

— А, трасця та дубило твої мамі, так ти тут?!

Це дядя, що підвозив мене, надибав свою доньку.

— Я не піду, — спокійно відповідає одна з дівчат.

— Що?!

— А так, що не піду, бо я одружена і чоловіка не покину.

— Якого чоловіка?!

— Цього, що ось сидить...

— Проклену! Галузки не дам!..

— Нам вашого не треба, — підводячись мовить парубок. — Хочете бути татом — добре, не хочете — вашого не потребуємо.

— Та я тебе, сучого сина!.. — продовжує лютувати дядя, але враз замовкає й сідає. — От так стругнула! — нарешті мовить і його погляд шукає співчуття.

Виходимо.

— Нічого старий не вдіє, — посміхається інспектор.

Погоджуюсь.

СВІДНИЦЬКИЙ НА МИРГОРОДЩИНІ

І. Зубковський ¹⁾

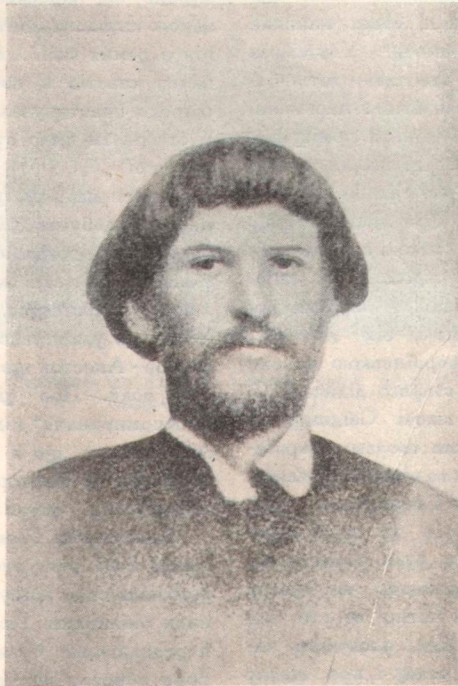
(Уривок із спогадів)

Семидесяті роки на Україні позначились буйним розвитком просвітительської роботи тодішньої української інтелігенції, особливо письменників.

Душею такої просвітительської діяльності в Миргороді був тоді (1861 року) Анатоль Патрикеевич Свідницький.

¹⁾ Авторів цих спогадів про А. Свідницького, Іванові Андрійовичу Зубковському 26 листопада минуло 80 років з дня народження.

Замолоду І. А. Зубковський, учень Анат. Свідницького й Ів. Нечуя-Левицького, учителюв, згодом бере участь у культуроті серед земляків - студентів Київського університету 70-х р. р. Підчас російсько-турецької війни 1877 — 78 р. р. лікарем на фронті. Після війни організовує земську медицину на Миргородщині й обстоює інтереси селянства, за що від дворянських зубрів терпить репресії. Іван Андрійович — рідний брат Опанасові Зубковському, революціонерові - засланицю, що брав участь у виконанні революційного присуду на горло над харківським генерал-губернатором Крапоткіним наприкінці 70-х р. р.

А. Свідницький. (Кінець 60-х р. р.)

Він був сином сільського священика з Поділля, вчився спочатку в Подільській духовній семінарії, а далі в Київському університеті, але через великі злидні не зміг його закінчити й став за вчителя російської мови в Миргородській повітській школі. Я, будучи тоді учнем цієї школи,

Сам І. А. зазнав і царських в'язниць, і „его императорского величества III-го отделения“ (жандарських) камер, і двогочасного „негласного надзора“ тайної поліції. Велику організаційну та медично-реформаторську роботу проробив І. А., лікарюючи у Ризі, в Кременчуці, в Катеринославі, у Симферополі, нарешті в рідному Миргороді.

Брав участь у численних з'їздах (і в

XIII-му Міжнародному Медичному з'їзді у Парижі). В особі І. А. Зубковського маємо нарешті основоположника Миргородського курорта, співробітника спеціальної медичної та загальної періодичної преси і невтомого, до глибокої старости, робітника, ушанованого радянською владою званням „ветерана праці“.

добре пам'ятаю цього симпатичного, молодого тоді ще, вчителя, що ходив де-який час у студенському вбранні, „поки спромігся улаштувати собі мундир“, як говорив з цього приводу сам Свідницький. Кватирював Анатоль Патрикеевич поблизу повітової школи, в будинкові, що належить нині гром. Коробці. Цікаво те, що в цьому самому будинкові 1845 року тимчасово проживав і Т. Г. Шевченко.

З'явившись у Миргороді, Свідницький відразу ж заходився навколо просвітньої справи тут. Він, у перший же рік свого приїзду сюди (1861) улаштував недільну школу, що містилася в тому ж будинкові, де й повітова школа (нині націоналізований будинок Стеблінського по Гоголівській вулиці на Пісках). Викладав у цій школі сам Свідницький, а помічниками його були ми—учні останнього класу. Свідницький попереду ознайомив нас з викладанням грамоти за звуковим методом. Тоді ж по багатьох селах виникли т. зв. „школи простої грамоти“. Учителями в таких школах були всі, хто тільки хотів віддати цьому свої сили безплатно: письменні селяни, одставні салдати й доньки поміщиків.

Уряд згодом позакривав ці школи, а вчителів і вчительок почав притягати до суду „за самовольное обучение крестьян грамотности“.

Викладання в недільній школі провадилося українською мовою, хоч урядом це й заборонялося. Потрібне приладдя й книжки для читання діставалися з Києва від „гуртка“. Книжки (всі вони були українською мовою) переховувалися у одного старого дідича І. С. Власенка. В недільній школі Свідницький знайомив учнів з де-якими творами українських авторів, читаючи їм то вірші Шевченка, то оповідання Квітки або Стороженка. Такі читання особливо припадали до душі відвідувачам школи, що завжди була повнісінька. Сюди приходили, не зважаючи на сувору зиму й завірюхи, іноді за чотири версти від міста навіть сивобороді діди, послухати читання, і розносили добру славу і про школу і про її вчителя—Свідницького, що здобув собі серед селянського населення міцні й глибокі симпатії. Свідницький частенько у школі роздавав книжки для читання вдома, а охочим продавав по 1 і 3 копійки маленькі брошури—твори українських авторів, так звані „метелики“. Особливо багато розходилося таким чином Шевченкових творів.

Здається не було в той час хати, хоч би з одним письменним, де б не було творів

Шевченка: „Наймичка“, „Катерина“, „Три тополи“ і інш. Багато віршів Шевченкових перекладалося на пісні й їх співала сільська молодь на вулицях і на вечорницях.

Недільні школи на Україні скоро уряд розігнав. Почався знову тупий режим сваволі влади, що заходила навколо систематичного „обрусенія“. Царська влада чинила в атмосфері твердої певності в безкарності своїх заходів і душила всяку надію на кращі часи. Бачучи всю безнадійність „служення народові“. Свідницький змушений був покинути Миргород 1862 року і вступив на працю десь на Київщині по міністерству фінансов.

Не зважаючи на короткочасне перебування Свідницького в Миргороді, він залишив по собі незабутню згадку—він поклав початок утворенню в Миргороді „Громадської бібліотеки“. Бібліотека працює й досі. Протягом багатьох років вона зазнала чимало переслідувань від царської влади. Арешти друкованого каталогу книгозбірні, постійна конфіскація окремих книг і старих журналів, вирізування статтів з новіших журналів—все це широко практикувалося гасителями культури й освіти. Їм мало було суворої цензури тогочасної.

Кошти на влаштування книгозбірні Свідницький добував, улаштовуючи платні літературні й вокально-музичні вечірки. В улаштуванні таких вечорів брала участь і околиця інтелігенція. Таку вечірку у м-кові Хомутець улаштував декабрист Матв. Ів. Муравйов-Апостол що повернувся був із Сібіру 1856 року. Про цю вечірку розповідає у „Воспоминаниях“ відомий народоволець М. Ю. Ашербрннер, що в той час був переведений з Москви до Миргороду як „політичну неблагонадійність“ (журн. „Былое“ 1907 р. № 5).

Виникнення Громадської бібліотеки в Миргороді 1861 року зустрінуто було з великою прихильністю, зразу ж з'явилися й передплатники бібліотеки. Виробили статута її, за яким передплатники були господарями бібліотеки. Вони обирали що-року дирекцію й ревізійну комісію бібліотеки.

Отже в Миргороді зародився був осередок громадськості, зародився навколо бібліотеки. Важливим було те, що письменні селяни з околиць сел дали найбільше число передплатників. Байдужими лишалися лише дрібні урядовці—чиновництво з казенних установ. Ці розважалися тоді більше „спортом“—билися навкулачки, або ходили „на вольну“, по горілку та на вечорниці. Це дуже

дратувало Свідницького і він, розсердившись, написав був вірша, присвяченого цим паничам. Вірш починався так:

Миргородські паничі
Не сплять ні вдень ні вночі
До панянок джеджуряться,
Нема штанів не журяться,
Цілий день горілку п'ють,
А при місяці воші б'ють і т. д.

Таке „послання“ звичайно дуже образило „миргородських паничів“, проте не збільшило їхньої прихильності до читання книжок, до самоосвіти.

Перебуваючи в Миргороді Свідницький чимало зробив і в поля власної літературної праці. Тут він написав „Великдень у подо-

лян“ (видр. в „Основі“) і повість - хроніку „Люборацькі“, де відтворив побут попівства й бурсацтва тогочасного.

Закінчив я навчання в повітовій школі 1862 року. На моїм шкільнім свідоцтві підпис і А. Свідницького. Дивлючись тепер на це факсміле, я мимоволі пригадую дорогі мені дитячі роки, що пройшли у школі, де вчителювала ця добра, енергійна й прихильна до всього гарного людина.

Помер А. Свідницький 1871 року у великих, як казали, злиднях.

Миргородці вшанували пам'ять Свідницького аж через 50 років після його смерті, уже в революцію. 1918 року „Дворянську вулицю“ переіменовано, за моєю пропозицією, на „вулицю ім. Свідницького“.

Будинок, де жив А. Свідницький, перебуваючи в Миргороді

НОТАТКИ НА ПОЛЯХ

ПРОФЕСОРОВА ПОРАДА

Один професор (їй-право український професор!) порадив нам виправити наголовок цього розділу, зукраїнізувати його, бо мовляв, „поле“ в книжці — це русизм. Що б ви думали він запропонував? — Пишіть: „нотатки на крисах“. Ми перелякались, чи вистачить у нас брилів для такої операції і вирішили брилів не чипати, а показати професорові словник М. Уманця і Спілки (Комаля) стор. 711, де така „українізація“ не рекомендується. До того можна книжки ще й з пацюками сплутати. Хай йому хрін!

Редакція в повному складі

ЧОГО ХОЧУТЬ ФУТУРИСТИ

Нас запитують: чого „Плуг“ уживає термін „футуризм“ до об'єднання, що зве себе українським Ліф'ом і видає журнал „Нову генерацію“ і чому „Плуг“ виступає проти них?

Відповідаємо: керівнича група „лівого фронту“ сама себе так називає, а хоче вона того, що й багато років тому — деструктувати, тобто розкласти, зруйнувати мистецтво, так потрібне пролетаріатові. Життя їх мало чому навчило і вони 1928 року повторювали те, що й 1924 року.

Звідки це видно? — Зі слів хоч би одного з теперішніх лідерів цієї групи Ол. Полторацького, розмішених одверто на сторінках органу ЦК КП(б)У „Червона преса“ (№ 11 ст. 20). Його, як і інших, запитали, як він дивиться на потребу всеукраїнської письменницької федерації? О. Полторацький відповів:

„Ми футуристи, зовсім не збираємось мирно посісти $\frac{1}{2}$ літературного фронту, навпаки, збираємось пожертви інші напрямки“.

Мета ясна, можна сказати троглодитна. Коли б футуризм був би тільки літературний напрямок, мистецька школа, як от романтики, реалісти то — що — було б півлиха, хоч навряд було б корисно бути всім романтиками чи реалістами — це реакційна, антипоступова думка. Але ми знаємо, що футуризм — це певна ідеологія, ідеологія не пролетарська, анархістська. І от, оказується, вона не хоче задовольнитися навіть $\frac{1}{2}$ літ. фронту (хто б їм дав!), але хоче пожертви всіх. Дякуємо за одвертість. І відповідаємо теж одверто: ми, як частина пролетарського суспільства повсякчас боротимемось з перекручуванням лєнінських гасел, а найбільші крутії — футуристи.

Плужанин

ТЕЖ З ТОВ. ЛЕНІНА ТЯГНЕ

Вал. Поліщук образивсь на мене за те, що я його назвав ув одній статті „псевдо-авангардовським героєм“. Повторюю це твердження, дізнавшись, чому його група „Авангард“ назвала себе „спіралістами“. Він пише:

Термін спіралізм взято цілим мистецьким напрямком для характеристики мистецько-філософського думання про пізнання світу (бо мистецтво є спосіб пізнання світу), цей термін спирається на Лєнінове твердження про характеристику пізнання: „познание человека не есть прямая линия, а кривая линия, бесконечно приближающаяся к ряду кругов, к спирали“.

Це, звичайно, добре, що В. Поліщук почав твори Лєніна читати. Але коли б він читав уважніше, то побачив би, що свій „спосіб думання“ тов. Лєнін завжди називав матеріалістичним, а не „спіральним“. Колись тов. Хвильовий вигадував „вітаїзм“, не задовольняючись марксизмом, тепер В. Поліщук хоче плигнути дальше т. Лєніна — багато пророків на нашій

батьківщині! А ми все ж таки думаємо, що авангардом у нашому суспільстві є пролетаріят, авангардом у мистецтві — мистецтво пролетаріату, — пролетарське мистецтво і авангардом на фронті ідеологій — ідеологія пролетаріату, тобто марксизм, діалектичний матеріалізм, і все, що напинає собі марку авангарду, не стоячи на цій позиції — „псевдоавангард“ і герої його — псевдоавангардні герої. От і все!

С. Пилипенко

КНИЖКА ПРО КОМУНУ „АВАНГАРД“

Був три дні в комуні „Авангард“ письменник Ф. Гладков і написав про неї брошуру. Вдав її ГИЗ тиражем у 20000 прим. Добре діло зробив: добру справу добре й популяризувати треба. Та чи так вийшло? Читаємо на стор. 11:

Секретарь ячейки — галичанин...

ГИЗ'овські „популяризатори“ бояться, що російський читач не знає, що таке „галичанин“ і дають пояснення: галичанин це —

Человек, приехавший из Галиции. Галиция — юго-восточная часть Польши.

Спасибі ГИЗ'у, спасибі Ф. Гладкову за таку науку! Прекрасна обізнаність в українських справах, національному питанні і міжнародній політиці. Рекомендуємо Ф. Гладкову, коли він побуває в Басарабії, написати:

Молдаванин — человек, приехавший из Бессарабии. Бессарабия — восточная часть Румынии.

А як дадуть йому закордонну командировку й доведеться писати про Ірландію, побачимо, мабуть:

Ирландец — человек, приехавший из Ирландии. Ирландия — юго-западная часть Англии.

Не одне це побачить у корисній брошурі про „Авангард“ читач. На стор. 15 комунари грають у Ф. Гладкова п'єсу „Павук або глитарь“ (!); слово „кацап“ пояснюється цілком серйозно, як „руський“. Приходить „училка“ тоб-то учителька; на ст. 6 „голова ради“ — „председатель общества“, на ст. 16 знов „рада“ є „общество“.

Думаємо: ну, нехай Ф. Гладков і популяризатори з ГИЗ'а не знають української мови. Ніхто й не вимагає, хоч і поспитати, як не знаєш, не шкодило б, щоб дурниць не

друкувати. Але на ст. 21 пояснюється, що таке „бекон“. Оказується, що це —

особый способ (!) откармливать свиней так, чтобы получилось побольше мяса.

Є, нагадаємо, ще один „спосіб відгодовувати свині“: по-українському зветься „шинка“, по-російському „ветчина“).

На ст. 22 у Ф. Гладкова „жужжат трансмиссии“. Треба знати, що це — „длинный вал, приводящий в движение рабочие станки при помощи двигателя“.

На ст. 24 комунарські

мельница и маслобойка работают из-за (!) 10 проц.

На стор. 8 комунари

не владеют „русской мовой“ — „русским разговором“ (!)

Нам здається, що з таким „русским разговором“ ГИЗ хорошу й потрібну книжку спаскудив. Нам здається, що письменник Ф. Гладков не уважно ставиться до своїх писань і своїх видань. Нам здається, що Докія Гумєнна в своїх нарисах „Листи з степової України“ правильно зауважила:

— От тобі й пролетарський письменник!

Павло Скубло

ГЕРЦЬ: — КАСЯНЕНКО — ПОЛІЩУК

Питають: як ставиться Плуг до недавнього „інциденту“: Касяненко — Поліщук і чого ми не втручаємося в цю справу?

Відповідаємо: вони, як кажуть діти, „обидва краді“! Для того, щоб довести ухили в творчості В. Поліщука — треба взяти його творчість, а не копатися в біографії, бо багато є відповідальних і хороших товаришів, у біографіях котрих знайдуться в минулому гріхи. Це хибний шлях для критика. Небагато доказує й лайка — лише брутальність того, хто лається і відсутність серйозніших доказів. Це, між іншим, розпочав сам В. Поліщук, що у своєму „Авангарді“ не шкодував досить непристойних словечок на адресу багатьох окремих товаришів і цілих організацій. Чого ж він ображається? Пожав те, що посіяв!

Отож ми вітаємо похід „Культури і побуту“ на чолі з редактором „Вістей“ Є. Касяненком против ухилів у нашій літературі, але рекомендуємо взяти інший тон, бо це вмалює силу цього, так потрібного, походу. За останній час віжки попущено, їх треба підібрати, але... вміло.

Ось наша думка.

Плужанин

РОМАН НОВОЇ КОНСТРУКЦІЇ

Читаць розуміє без пояснень, що цей витвір безпардонної архиграфоманії, як усе „нове“ походить теж із „Нової генерації“, а створив його відомий халявний поет і давній приятель М. Семенка (навіть колись їхнє дружнє листування опубліковувалося)—Гео Коляда-Валківський-Московсько-Бельведерський.

Усім безталанним і безгрошевим поетам особливо рекомендуємо цю нову конструкцію: дешево, скоро й вигідно! Ніхто правда, крім „Нової генерації“ не надрукує, але вона на паперову кризу не вважає — місця й дотації хватить. Рецепт такий:

Треба взяти всі, без винятку, вірші, що ви їх писали років восьми чи дванадцяти (як на Коляду, так і 25-и) і пояснити, що все це приснилось. Іноді вставити прозові ремарки, теж „нової конструкції“ як от (ст. 337 „Н. Г.“):

Місяць тоді в образі стертого мідяного шага спокійно дивився на степ, на вітряки, що поводі, задумливо, перекочували крила.

Іноді бувають ліричні відступи (умри, М. Хвильовий із своїми інтермедіями у „Літературному ярмаркові“ та й взагалі з усіма синіми й не синіми етюдами!) Ліричні відступи такі:

Хробак в землі, у травах жаба —
Це ж звіри, а не люди!
Волієм ми ковтатъ із жбана
Прекрасну вольність буйну.
„Лупатъ скаду“ — ясна краса,
Який одвічний поступ.—
Ех, золота моя роса
Українського народу!

Полупавши отак, можна вдаритися у лірику іншу — любовну, вражаючи читача чудовими новими образами, тонкими алітераціями, гострою логічністю (ст. 379 — навмисне відмічаємо, щоб не сказав хто — брешемо). От їй-право, так надруковано цей розділ футуристичного роману:

Біле личко як пригорне —
Цілий світ обняв би!
Місяць в хмарі тоне, тоне...
Зорі, як цимбали.

Як троянди розцвітають,
Як цвіткі у полі —
Так ті хвили в грудях грають,
Хвили, що любовні!..

Хвили, що любовні далі змінюються картинами, як от:

Покотилася слізонька
з чорних вій додолу:
— Милий, милий парубоньку,
Не їди в дорогу!

Це артистичне наслідування простонародній формі змінюється на сутоевропейську новітню поезію, коли в романі йде справа вже не про селянську дівчину, а прекрасну панну.

Тут усе, звичайно, по-панському (ст. 398).

Обгорнулась ландшафтом, як шалью
і затремтіли раптом у сьайві
блакитного неба круги
— дві золоті дуги
...груді її затремтіли,
груді її апельсини

За браком місця ми не можемо списати тут усіх новоконструктивних апельсинів, та й боїмося, що справді зі сміху затримтять усі груді. Кінчимо тим, що в даному разі ми з „ліфовцями“ абсолютно згодні: роман Грицька Коляди справді нової конструкції, — бо досі такої безглуздої ерунди ніхто й ніде, крім поштової скриньки для графоманів, не друкував. Для дальших вправ у цьому „новому напрямкові“ футуристичного мистецтва (для справедливості відзначимо, що редакція в передмові зауважує, що: „для основного ядра лівих українських авторів це може вважатися вже за перейдений етап“) — так для дальших вправ, хоч й „основного ядра“ охоче віддаємо до розпорядження весь свій редакційний коштик. Не згодні ми лише в одному: автор назвав свій твір „Арсенал сил“. Ми б його назвали „Арсенал ерунди“, або „Арсенал глуму з читачів“. А втім: у кого немає розуму — живе й так!

Павло Скубло

БІБЛІОГРАФІЯ

П. Петренко. Марксівська метода в літературознавстві. Книгоспілка. Критика й теорія літератури за редакцією В. Юринця. 1928 р. 132 стор. Ціна 1 крб. 25 коп.

Поява книжки з таким наголовком не може не бути приємним фактом для кожного, хто цікавиться питаннями літературознавства й зокрема літературної методології. З великої кількості метод, що їх зужитковувала наука про літературу протягом свого існування, в наш час зміцніла й оформилася поруч з марксистською формальна метода. Не дивно, що саме марксистська метода яка базується на моністично-матеріалістичному світогляді, зазнала за часів нашої революції широкого застосування в літературознавстві і удосконалення. Менше зрозуміло те, що саме за цей час цілком визначилася полярно-протилежна до першої, хибна в своїх ідеологічних засадах, метода формальна. Зрозуміло, що між цими методами не могло бути мирного співжиття, що між ними весь час точилася й точиться гостра й напружена боротьба.

Отже, більшість праць методологічних носить виразний полемічний характер.

Книга П. Петренка поруч з теоретичним уґрунтуванням марксистської методи також повна запереченнями поглядів формалістів. Автор порушує в певній системі всі ті питання, що через них ломалися, і тепер ще ломаються, списи між представниками двох ворожих течій. Що-правда, докладний каталог поглядів у всіх спірних точках ми вже мали в праці Сакуліна — „Социологический метод в литературоведении“, та книга ця не задовольнила ні марксистів, ні, тим паче, формалістів, бо авторові доводилося часто балансувати між обома напрямками, через що основна лінія його лишається не зовсім виразною. П. Петренко, наново переглядаючи

питання про соціологічну зумовленість літературних явищ взагалі і зокрема про залежність їх від економіки, класової психології, творчої індивідуальності (за відомою Плеханівською схемою поверхів), рішуче висловлюється проти будь-якого компромісу з формалістами й пробує додержатися чистоти марксистської доктрини. Отже, і своїй книжці він дав назву з неменшою рішучістю „Марксівська метода“, а не „Соціологічна“, яка є менше виразною.

Проте, не можна вважати всі зачеплені питання висвітленими з достатньою ясністю й доказовістю. Зупинімося лише на де-яких моментах. Перш за все, подане у вступному розділі означення історії літератури не можна назвати щасливим: „Ми не помилимося, каже П. Петренко, коли скажемо, що загальним для всіх марксистів означення предмету історії літератури, буде таке означення: історія літератури вивчає розвиток художніх форм, у яких втілюються думки поетів“ (Підкреслення наше І. І.). Ми сказали б навпаки, — ледве чи який марксист погодиться з цією формулою. Напевно, що не самі думки відбиває література, а всю психологію тої групи чи класи, до якої належить автор. Не всі марксисты погоджуються і з тим, що література втілює думки поетів. Де-які історики літератури зовсім заперечують значіння в літературному процесі особистості письменника. Користуюсь знов цитатою (з Когана), що її наводить сам автор) „Шукати в художньому творі його автора — це значить говорити про другорядне. Це все одно, що пояснювати появу залізниці чи моста у даному місці інженерним надхненням, а не сукупністю економічних умов“ (стор. 76 — 77). Аналогічного погляду тримається другий марксист — Брік: „Все, що пише поет, має значіння, як частина його роботи в спільній справі — і цілком марне, як ви-

явлення його „я“. „Нема поетів і літераторів — єсть поезія і література“ (Леф. № 1, стор. 213).

Друге спірне питання то є — наскільки історик літератури має право цікавитися особистістю письменника. Постулат про обмежену роль творчої індивідуальності в історично-літературному процесі ледве чи дає право авторові зробити ті висновки, до яких він приходить на прикладі творчості Франка. „Ми не розуміємо вповні багатьох мотивів у Франковому „Зів'ялому листі“, як що не знатимемо про деякі моменти в суто особистому, інтимному житті поетовому (тяжка хвороба то - що). Ці моменти історик літератури повинен докладно простудіювати, тоді як інші риси Франкової вдачі, що ні в якій мірі не позначилися на його творчості, для літературознавця ніякого значіння не мають і вивченню не підлягають“ (стор. 82). Підкреслення мов І. І.). Тут в самій основі цих міркувань лежить протиріччя. Адже біографія цікавить історика літератури не сама в собі, а для кращого вивчення і з'ясування творчості письменника. Отже, коли ми вивчаємо біографію, то це значить, що ця творчість ще не висвітлена у всіх її частинах; ставлячи ж до біографа вимогу докладно простудіювати ті факти особистого життя поета, що позначилися на його творчості, ми ніби уже наперед знаємо, що саме позначилося, а що ні. Не більше переконливе й таке твердження: „Заслання безперечно вплинуло на Шевченкову творчість (цього доводити не треба), але відзначений в де-яких спогадах про поета нахил до алкоголізму, наскільки нам відомо, зовсім не позначився на його поезії“ (стор. 82). Гадаю, що ми не можемо визнавати творчість Шевченка вивченою з абсолютною повнотою, через це не можемо брати на себе сміливості передбачати, чи не придасться майбутньому дослідникові факт алкоголізму. Непослідовним, або передчасним буде брати під сумнів думки Брюсова про вплив шлункової хвороби Еміля Верхарна на його творчість (стор. 82), коли ми вище погодились, що хвороба Франка відбилась на „Зів'ялому листі“. Очевидно, як би ми не поставилися до ролі творчої індивідуальності в історично-літературному процесі, ми наперед не маємо можливості визначити, що з біографічного матеріалу матиме вагу для дослідника і мусимо сумнівно вивчати й вибірувати всі факти життя і риси вдачі письменників.

Треба відзначити ще один надто важливий момент, що не найшов достатнього розв'язання на сторінках книжки й мусить лишити у читача почуття де-якого незадоволення. Це питання про те, чи існують іманентні закони розвитку мистецтва — один з кардинальних пунктів розходження між формалістами і крайніми марксистами (частина марксистів визнає ці закони). П. Петренко декларує свою солідарність з представниками крайнього погляду в цьому питанні і ніби рішуче заперечує існування будь-яких іманентних законів. „Своїх якихось“ внутрішніх законів розвитку — слушно зауважив Б. Якубський — література не знає. Загальні закони світової революції вона переживає на своєму специфічному матеріалі“ (стор. 112). Але в іншому місці наводиться цитата з Кавтського, яка нівелює недвозначність цієї заяви. „Бакс — пише Кавтський — зовсім помилково уявляє матеріалістичне розуміння історії, коли він вважає ніби воно хоче пояснити поетичні особливості таланту Шекспіра, або Гете. Цього наша теорія не хоче й не може. Може це хиби; але чи може Бакс показати яку небудь іншу історичну теорію, яка спроможна була б це зробити. Я ж вважаю, що коли матеріалістичне розуміння історії може пояснити нам бодай ідейний зміст (підкреслення мов І. І.), загальне в Шекспіра чи Гете з їхніми сучасниками, то й цим не слід нехтувати“ (стор. 32). Навівши цю цитату, як власний доказ поміркованості марксистів, що до меж матеріалістичного пояснення історії літ., автор не погодив її з цитатою наведеною вище, яка виходить із зовсім інших висновків. Читач, що підходить до книжки з готовим питанням, знаходить дві відповіді. Бо одне діло визнати свою неспроможність в даний момент, за теперішнього стану науки про літературу, пояснити матеріалістично геть усі літ. факти, а інше знов діло зовсім відмовитись від матеріалістичного пояснення форми. Праця Переверзева „Творчество Гоголя“, на яку посилається і автор, є доказом того, що марсисти саме форму твору, його стиль пробують пояснити матеріалістично. Ще рішучіше в іншому місці автор заявляє, що література „керується в своєму розвитку ще й іманентними законами, майже недослідженими наукою“. Очевидно, вся справа в тому, можна зрозуміти, що ці закони ще недосліджені наукою, а не в тому, що їх зовсім немає, як поду-

мав би уважний читач, який пам'ятає цитату з Якубського.

Звичайно, автора не можна обвинувачувати в тому, що він не розв'язав в своєму стислому викладі одного з кардинальних питань нашого літературознавства. Гадаємо, що просто авторові зашкодила де-яка залежність від матеріялу; він не міг іноді визволитися з полону цитат й звідси виникає непогожденість в окремих місцях.

За всім тим доводиться констатувати, що книжка П. Петренка, побудована за продуманим планом, становить вдалу спробу притягти й систематизувати великий матеріял окремих поглядів, фактів, міркувань, накопичених в працях історично-літературних і теоретичних. Завдання автор поставив собі не легке. Треба було розібратися в зібраному матеріалі й найти правдивий шлях, щоб щасливо пройти між Сцільною формалістичного специфікаторства й Харібдою вульгаризації марксистської методи. Автор з цим завданням справився. П. Петренко добре обізнаний з працями сучасних дослідників з поля історії літератури й методології й взагалі стоїть на рівні сучасних досягнень науки про літературу. Читач знайде в книжці Петренка думки про літературу всіх видатних марксистів, як і дослідників протилежного табору, подані з певною критичною оцінкою, що базується на одній основній ідеї, а саме — літературний процес обумовлюється, зрештою, змінами соціально економічними. Ця ідея випинається і проводиться в різних розділах книжки з достатньою рішучістю за винятком поодиноких місць, що про них була вже мова. Для українського читача, який не має в царині марксистської методології праць синтетичного характеру крім застарілих книжечок Ковалівського й Якубського (до того ж їх нема вже на книжковому ринкові), книжка П. Петренка, безперечно, буде корисною і свіжістю переглянутого матеріялу, і прикладами з української літератури, і, найголовніше, дотриманням засад матеріалістичного розуміння літературних фактів.

I. I.

Олександр Копиленко. Твердий матеріял. Оповідання. Книгоспілка. стр. 231. Ціна 2 крб.

Людина, як біологічна одиниця, править за матеріял зазначеній збірці.

Тематика дев'ятох оповідань різноманітна, проте, скрізь її спрямовано на шукання фі-

зично дужої людини. Ні робітництво, ні селянство не стали (а де останні й фігурують, то як схеми) за людський матеріял Копиленкові; босяк, адекласований, кутки міста, де „приютився люд барахольний — шпана“ (40) — тло творчості.

Перше оповідання „На землю“ — омоложена „Циганка Аза“, навіть з традиційним ведмедем. Авторові дике циганське життя є лише засіб виявити біологічність, тваринність людини. Циганка своєю суперництвом, ревнунією вживає як найнатуральнішими епітетами:

„бульката Маруська“, „шкапа, слину підлижи“ (8), „гливка Маруська“ (останній епітет характеристичний ще авторові „Буйного хмелю“), „струпувата“ (10).

Прекрасну циганку автор подає:

„На чудовій шії — голова поставлена погордо, з прекрасними лініями породи, мов у чистокровної лошиці“ (7).

І дитина, і мати (оповідання „Мати“), і другорядна Берта підпорядковані і додержані цього задуму й тільки цим (а не темою, як гадає Якубовський¹⁾) притягають до себе читача.

Біологічна спадковість, як і першим письменникам — натуралістам — мотивування найтвариннішої людини — дегенерата, в якого:

„сміх схожий на хрюкання поросяти“ (31) „захоркав“ (35), „тільки на зелених брудних зубах відбиваються дві матові плями світла. Ці надто великі рідкі зуби не вміщаються в роті і випирають міцно з під верхньої закопленої губи. Вище випадково прикинутий, потворно — урочистий кирпатий ніс з вивернутими ніздрями.

З правого кутка товстого Хаїмового рота звисає світла тканина, він поводить ворухить зубами, міцно гризе ганчірку й ковтає відгризені шматки, плямкаючи губами і м'яким воругливим язиком...“ (ст. 32): „Кричав, ніби збирався гавкати“; „як малпа, підстрибував“ (32) „Стирчали надміру лапаті, прозорі, жовті вуха. Завалося, що він ними зараз заворухить“ (49). Не відходить від цього й матина лайка. „шолудива потвора“, „чиряк“, „проказа“, „гадюка“, „тхір“, „зубатий“, „смердишу хаті“, „рот смердюча яма для сміття, гниль, вонь“ (32).

Смакове, дотикове й нюхове сприйняття світу тваринами характеристичне й Копилен-

¹⁾ Якубовський — „Без твердого матеріялу“. Критика № 9, ст. 34 — 52.

ковій творчості. Зорові епітети трафаретні: „жовтий“, „блідпрозорий“, „прозорі“ (ігорілка, і літо, і очі) „колючий дотик очей“, „безкольорові“ очі, „гострі очі“, — то що. Ці образи автор підсилює притаманими йому „брудний“, „гнилий“, „іржавий“:

„кольору гнилого бур'яну, лице“ (180); „брудна вода“, „брудна калюжа“ (165—166); „брудні береги“ (161). „брудна рана“ (155) „забруднена кімната“ (121); „соціяльний гній“ (133); „дух кислого поту й гнилизни“ (109); „гнило вилаявся“ (114); „брудно ласться“ (44—45); „брудна ковдра“ (145); „пахне гнилою кров'ю і псиною“ (39); „ржава жінка“ (35); „іржаві уста“ (19); „іржу зчищаєш“ (189); „іржаві кучугури“ (124).

Поминаємо відомі ще з перших творів: „гнилі“ „брудні“ зуби. Двоя: „оближу всі синці, весь бруд... ти солодкий“ (34) „Хаїм почав гризти й їсти вапну і глину з стіни“ (37); але трафаретні „порожні очі“ (36).

Слухові образи утворюються або порівнянням з твариною:

„ніби відкілясь мукав“ (33),

а то й зовсім автор безпорадний передати їх:

„горбатий хлопчик ступнув убік, крикнув якимсь горловим звуком...“ (46).

Колись — бандит „рудий, товстий, з рота водняє, рве тіло як обценьками“ (43).

Як і в оповіданні „На землю“ позитивні постаті так саме зоологізовано:

„На Бертину шию приладнано дивно-маленьку, ворухливу пташину головку“ (40).

„Чудесний матеріал“ Двоя:

„Кость у неї широка і в заду півтора аршина“ (50).

„Мати“ — найкраще оповідання як раз своїм додержанням біологічності персонажів та їхніх вчинків, а разом і найслабше безпорадністю розв'язати соціяльні проблеми цією біологічністю.

„Твердий матеріал“ — слабше оповідання: автор без успіху намагався узагальнити, відтягатися від конкретно-фізичного. За сюжет взято справжню пригоду з одним скульптором N.

Дотикові сприйняття матеріалу Копиленко подає:

„печуть дотики до глини“ (80), руками „мов дотикальцями“ (81), липкі краплини“ (82), „дошкульний біль“ (82), „губи терпкі, мов

цвіль“ (91), „операція катаракти, коли хірург легким дотиком заставив прозоріти“ (83), „ніжна, мов літепло, теплота жіночого тіла“ (62).

Далі, в „Іспанії“ (слабенькому авантурному оповіданні):

„липкі хмари“ (181), „Жаб'ячий рот слова вихлюпує, слова липкі і голі. Ніби звичайні слова, а клеєм липнуть“ (181), „язик липкий і теліпається“ (182), „Слова такі слизенькі, ніби смальцем помазані, і в роті на язичі не держаться“ (184).

А от показати на очі створене Мравого крім „сплетених рук“ „ліній“ „мармуру“ та „глини“ авторів не щастить.

Зорові та слухові образи Копиленко часто подає через анатомування:

„дядько з товстою холкою свіжої крові“ (73). „Крикнула, ніби їй було перерізано сухожилля“ (66).

Еротичу здорової Двосі замінено порнографізмом Канючки. Інакше й не можна бути: описи фізіологічних актів на черзі в Копиленка, бо це нормальний розвиток його хибної путі.

Порнографізм далі знаходить своє природне місце: життя декласованих. („Під тягарем“). Сентиментальності фізично слабого червоноармійця протиставлено дужого, трохи з лірикою, босяка. Твердий матеріал — колишній дезертир, письменник, з примітивною філософією, але з сильними м'язами. Тварина Муха, а не соціяльний герой Матвій — Копиленків мармур.

По старому: „пахне від жінки (112), „хрускіт піску на зубах, у воді, у їжі (92), „урядовець схожий на кліща“ (103).

Комічне враження справляє „Надзвичайна помста“. Дівча-дитинча попадає вчителькою до глухого села Тарапуньок; подужала найлютішого хулігана й тим привернула його на свою сторону.

В соціяльні сили або не вірить Копиленко, або, певніше, їх мало знає, а тому, наприклад, село в нього — лікарня божевільних.

Тварина — хуліган:

„парубок гнідої масти з квадративим, схожим на кирпичину, лицем, у дрібному ластовинні“ (129) „заіржавши“ (129) — (Копиленкові герої часто ржуть), „нащот ідеології, хлопці, здорово, є за що піддержати комсомолочку... Го-го-го“ (129).

Твір до того пересипано слівцями: „роз-драконить“, „жлоб“, „буза“, „бабком“.

„Весела історія“ — села дурнів. Тут автор кількоразовим повторенням — „чорт“ наче намагається вигнати з нього весь містичний зміст.

Село хуліганів, дурнів має авантюристичну владу — РВК, що свій бюджет зводить найсумнівнішими засобами („Індустрія“).

Герой громадянської війни

„Шило — довгий волохатий. Він нагадував ведмедя ярмаркового, що незграбно й нехотя танцює під бубон“ (206).

Йому „Млин муляє тупо, як тісний чобіт“ (205).

„Терпуг зціплює зуби, що аж волосинки хрущали на зубах“ (198). Голова начміла з відомими „сизуватими вухами, нагадувала лопух“ (194); Зав. окржінвідділу — лице „ви-сушене й ніс ніби хтось пресом вдавив у обличчя“ (202) (останню п'яний Вах кілька раз звиває „розкарякуватою жабою“).

Спекулянт Бвзеров знову знижений до тварини:

„Бвзеров заговорив високим, тонким, аж пискливим голосом аскета - євнуха. Коли таким голосом хто говорить, то робиться так нудно й погано, ніби тебе душить ціла тічка псів. Через те Терпуг відчув, як йому аж з живота щось підкотилося до самого горла. Здавалося, що хтось сіпає нерви й вони заставляють здригатися ну-тро“ (стр. 196).

Жінка голова РВК - у віддається самим пар-тійним і кидає чоловіка, що ради відбудови млина йде на крадіжку.

Генріх Ман в романі „Вірнопідданий“ іронічно розповідає, як патріотичний німець першої ночі по одружінні прочитав жінці лекцію про любов до батьківщини; Копиленко це саме розказує серйозно.

В такий заулок Копиленко зайшов через нерозуміння того, що людина не лише зоологічний тип, а й соціальна одиниця. Зведення всіх героїв до тварин приводить до механістичного світорозуміння. Філософствують у Копиленка босяки, бо:

„Ледарство спонукало людину до вирі-шення надзвичайних проблем...“

Любить міркувати про те, де взявся світ... (74).

Запевняємо автора, що міркувати про де-які проблеми як, наприклад, діалектику ніяк не шкодить.

Філософії босяка, що ненавидить, чомусь солому; вчительки захопленою словом „буза“ перериваються й сумнівами:

„Фізіологія говорить, що завдяки яки-мось там нервам, що передають роздра-товання у відповідне місце, відкривають крани в очах і ллються сльози... Тоді буває плач“. (121).

Автор ще не вирішив, чи серйозно йому до цього ставитися, чи іронічно.

Висновок: Копиленко виявив себе, як пись-менник біологічного в людині: дотикове, смакове та нюхове відображення життя, еро-тика, що часто переходить в брутальну фізіо-логію — от що подав автор і вважає це за твердий матеріал.

Людина майбутнього — фізично дужа, але самими м'язами не обмежується людина, й самими ними не визначається. Механісти від філософії в Копиленкові матимуть виразника своїх ідей в художніх образах. Безсилість та к з'ясовувати суспільні явища підтвердять карикатурні, анекдотично-хорообрі та аферистично-безглузді вчинки героїв.

Копиленкові треба озброїтися діалектикою й від „гнилих зубів“, „паху“, „півторааршин-ного заду“, „духу нечистого вимитого тіла“ перейти до справжніх людей, а не потворно-вигаданих тваринячих образів. Синтезуючи творчість автор доходить до Винниченківської філософії та морали.

Ми не зупинимося докладніше на інших стилістичних засобах, про що досить вже пи-сали Якубовський та Доленго¹⁾. Слід відзна-чити авторову невмілість в діалогові, штучні появи героїв (жінка голови РВК) та недолугі дотепи: „машиністка — робітниця важкої ін-дустрії“ (152).

Мова вимагає від автора більшої вправно-сти: „местник“ (132) „вищире“ (5), „затоне“ (13), „зморе“ (15), „сквозняки“ (115), „троне“ (42), „заставляла“ та інші русизми та жаргонізми, а то й неправильні звороти мовні рясніють в книзі. Неприємно вражає й часте повторення займенникового генитиву:

Його широка спина майже закривала його молоду, що він обняв. Її голова була схилена на його плече (ст. 27)

А. Ярмоленко

¹⁾ Нотатки про Копиленка. Червоний шлях. 1928. № 11 ст. 122 — 129.

Дешева бібліотека красного письменства „Українського робітника“. Харків 1928, ціна вип. 5 коп.

Наша критика, помічаючи й даючи оцінку видатніших подій сучасного літературного зросту України, все ж таки часто ніби то не хоче, а то й не вважає за потрібне придивлятися до дрібних, на перший погляд, явищ; вона гониться за новими, товстими виданнями наших письменників, їх розбирає та фіксує увагу суспільства переважно на подіях більшого масштабу. Це не зовсім гарно, бо поруч з виданням більших томів творів письменницьких ми маємо чимало видань малих, видань так званих „народніх“ що тим часом відіграють величезну роль.

Це саме варто сказати й про наші масові журнали. До них якось мало уваги з боку кращих письменницьких сил. На сторінках журналів „Нова громада“, „Селянка України“, „Комунарка України“, „Молодий більшовик“, навіть „Всесвіт“ та „Глобус“, так само в провінціальних: „Зорі“ (Дніпропетровське), „Наше Слово“ (Полтава)—годі шукати творів видатніших письменників України. Художні відділи цих журналів заповнюють переважно початкові, молоді й, зрозуміло, ще дуже слабкі твори новаків у письменстві художньому. А в той же час ці журнали саме й доходять до широкого читача, саме вони й обслуговують тих, про кого в першу чергу мусили б наші письменники подбати.

Всіх тягне до товстих журналів, бо там їх помітить критика, лише там вони знайдуть будь яку оцінку.

Тож виходить, що з невірної установки роботи нашої критики невірно поставлено (цю причину ми вважаємо за одну з основних) і розділ „красне письменство“ масових журналів.

Отаке саме трапилося і з „дешевою бібліотекою красного письменства“ — „Українського Робітника“. Адже по суті це прекрасний почин, робота величезного значіння й ваги: дати за мінімальну ціну — 5 коп. — цікаву книжку художню, для того вибравши закінчений невеликий твір якогось з українських класиків чи з сучасних письменників.

Якось непомітно „Український Робітник“ випустив на 20 Листопаду 28 р. 172 номера цієї бібліотеки. Коли ж ще додамо, що всі одинарні номери бібліотеки мають тираж в 15160 прим., а подвійні (ціною 10 коп.) — тираж 10160 прим., — ми будемо мати величезну кількість українських книжок, добрих

своїм змістом і зовсім непогано виданих з технічного боку.

Ми не маємо відомостей з вид - ва скільки саме примірників книжок в цій серії уже продано. Можемо лише сказати, що з № 127 до № 172 — цеб - то з 44 №№ видано було одинарними 20 книжок із загальним тиражем в 303,000 прим., подвійних — 5 назв із заг. тиражем в 50.000 прим., та потрібних — 5 назв теж із заг. тиражем 50.000 прим. Виходить, що вже тільки 44 №№ серії дали 403.000 прим., майже півмільйона. А не забуваймо, що маємо вже 172 № серії, цеб - то приблизно рахуючи — будемо вважати загальний тираж бібліотеки з початку до 172 № близько 2 - х мільйонів, бо ж потреба ринку на цю бібліотеку все більшає і доводиться деякі книжки випускати другим накладом.

Оці цифри красномовніші за всякі слова. Вони свідчать, що вид - во взяло вірний курс на задоволення потреб широких читацьких мас українською художньою літературою, приступно своєю ціною навіть школяреві.

Яких же письменників маємо в цій серії? Поперше, Франко та Шевченко.

Невеличкі оповідання Франкові саме так придатні до цієї бібліотеки, вони цікаві й змістом, хоч у них відбито старі часи селянського життя Галичини („Лісишина челядь“, „Отець Гуморист“, „Цигани“, „Олівець“, „У кузні“, „Яндруси“, „Цуваки“, та ін. — Шевченка доки що мало („Катерина“, „Сон“, „Кавказ“), і то зовсім негарно, бо попит на „Кобзарі“ і досі величезний.

Окремі новели М. Коцюбинського, інтерес до творів якого недавній ювілей та компанія збудувати пам'ятника дуже збільшили. Бєть книжка вибраних байок Л. Глібова, гумористичних поезій С. Руданського, оповідання Т. Бордуляка: („Мати“ Михалькові радощі“), Д. Марковича („Збройний напад“), збіорчка „Українські пісні“, звичайно тут і Винниченка немало („Честь“, „Суд“, „Федько - Халамидник“ „На пристані“ і ін.) С. Васильченко („Хуртовина“, „В темряві“). Кілька новел Стефаніка. З перекладів руських письменників — значне місце зайняли оповідання М. Горького („Двадцять шість і одна“, „Один з королів республіки“, „Омелян Пиляй“), В. Короленка („Річка грає“), з єврейської мови — Шолом Алейхем („Два антисеміти“, „В спол. штатів“, „Етап“). З письменників чужоземних маємо твори Джекобса („Іспит“), Д. Лондона („Сивашка“, „Людина з рубцем на чолі“), Генрі („Коса на камінь“) то що.

Багато уваги звернуло вид - во на сучасних нових українських письменників. Кілька книжок П. Панча („Тихонів лист“, „Смерть Янулонса“, „Перегони“, „Там, де верби над ставом“), А. Головка („Червона хустина“, „Пилипо“), єсть книжки Ів. Сенченка, Юр. Яновського, Гр. Косинки, Л. Первомайського, Качури, Івана Ле, Кундзича, Козориса, М. Хвильового, Я. Ковальчука, Ів. Кириленка, М. Івченка, Любченка, О. Копиленка, О. Слісаренка, К. Аніщенко, І. Микитенка й інш.

З № 96 до № 172 — з 56 назв книжок, належить письменникам сучасним, після - жовтневим (не зачисляємо сюди Винниченка, Івченка, Васильченка, Горького), — 24 назви. себ - то майже 40%, а загалом українські письменники знайшли собі в цих 56 назвах місце на 80%.

З цього боку серію видається вірно, бо це мета її: познайомити насамперед з українським письменником, так минулим, як і з сучасним. Можна було б з європейських авторів брати що цікавішого, бо твори Генрі, Лондона, Джекобса — це ж таки досить старий і відомий широкому читачеві матеріал.

В пізніших випусках знаходимо коротенькі передмови біографічно - критичного характеру до творів. Появу цих передмов вітаємо як найдуже. Давно пора. Там же подають і невеличкого портрета письменника (в де - яких випусках рисунок дуже поганий). Де які з передмов не можна визнати за вдачі. Особливо це помітно у Ів. Капустянского. Він ніби забуває, для кого пише і густо забуває свою нотатку бібліографічними довідками, мало дбаючи натомість про повнішу характеристику письменника та соціологічний розбор його творів, зокрема того оповідання, що далі уміщено в книжці.

Не завше ці вступні статті написано популярно (напр. про Д. Марковича), в де - яких зовсім мало говориться про письменника (кн. „Він іде“ М. Коцюбинського). Загалом — вид-ву

варто більшу увагу звернути на ці вступні слова, адже вони часто вперше знайомлять читача з письменником.

„Дешева бібліотека“, універсальна — добре задумана річ. Нас не задовольняє лише темп видавання окремих випусків. Практика минулого часу каже, що для такої серії іноді варто утворити спеціальне вид - во. А в „Українського Робітника“ ця бібліотека ніби „міжіншим“. Треба почасти випуск нових книжок, треба поширити коло письменників. І досі немає жодного твору П. Мирного, Нечуя - Левицького, мало Грінченка, немає Черкасенка, Тесленка, слід більше використати творим. Вовчка, Мордовця, Свідницького, мало Шевченка, мало галицьких письменників, зовсім немає прекрасних, повних революційного патосу новел М. Ірчана, американських робітничих оповідань В. Шопинського.

Так само досить вузько подано й сучасних письменників. Адже наші журнали часто друкують непогані оповідання, що їх доцільно відразу ж пускати в цій бібліотечці.

„Дешева бібліотека“ повинна відіграти величезну роль для ознайомлення широких кол читачів з кращими зразками української, а також руської та нової європейської літератури. Для цього варто більш уважно працювати так над самим вибором оповідань (тим більше, що подвійні й потрійні №№ дають змогу використовувати й повісті), як, ще в більшій мірі, над отими передмовами. Читач з одної, випадково до його рук залетілої, книжки мусить узнати про письменника і зацікавившись ним з передмови та одного якого оповідання, шукати повніших збірок творів. Тому в передмовах треба вказувати головні твори, де їх можна знайти, про що в них написано (бодай провідну думку автору).

Тоді ця бібліотека виконає величезної ваги роботу, тоді вона цілком себе виправдає.

Мих. Биковець

ХРОНІКА

Вечір пам'яті В. Блакитного в будинкові його імені

„Ми ще й досі не можемо як слід, у всій повноті, збагнути того, що загубив радянський культурний рух на Україні в особі В. Блакитного“.

Такий був висновок, що його зробив т. Таран, доповідаючи зборам письменників в Будинкові Літератури ім. В. Блакитного в день річниці смерті Блакитного.

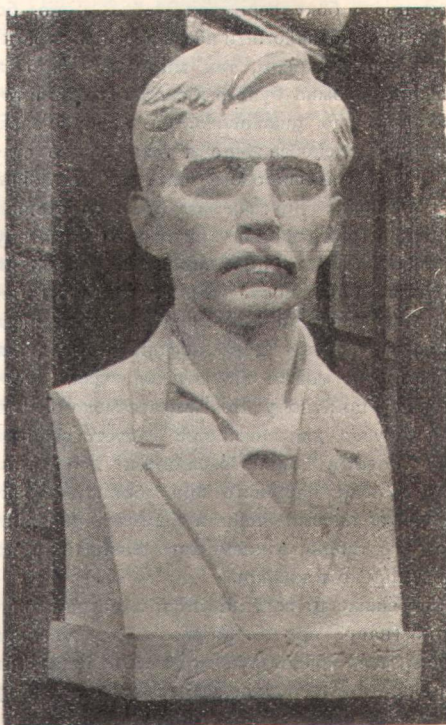
— Поет, редактор, сатирик, громадський діяч, піонер численних ділянок нашого культурного будівництва — В. Блакитний лишив по собі величезну спадщину, що ще як слід не вивчена, не розроблена.

Про цю спадщину казав і т. Г. Коцюба, доповідаючи зборам про нове видання творів Блакитного — Пронози — Еллана — Маркіза Попелястого. До цього видання, що виходить з друку днями, увійшли, крім відомих уже поезій Еллана, вибрані ранні поезії Блакитного з передреволюційних років. Не вміщено у збірник тільки найраніші поезії, учнівські вправи, що не являють цікавості для широкого читачького загалу. Ці вірші увійдуть хіба в повне академічне видання творів Блакитного. Значне місце у збірникові займають численні сатири й нотатки Валера Пронози. З-поміж них немає майже нічого, що б не було в свій час видруковане. Бойові відгуки на події тогочасні — ці нотатки з'являлися на шпальтах видань щойно були написані.

Далі виступали з своїми спогадами товариші, що знали особисто Блакитного або працювали вкупі з ним:

— ... Денікінщина в Києві... Арешт Чумака, Михайличенка... Страта заарештованих... Лише випадок рятує від такої ж долі В. Еланського — Блакитного. Він — робітник підпілля — намагається урятувати заарештованих, організовує визволення товаришів...

І боляче переживає невдачу, рветься до помсти катам... — Розповідає про часи Денікинського підпілля тов. К. Котко (М. Любченко), що працював тоді разом з Блакитним.

Бюст В. Блакитного роб. скульпт. Новосельського

— В. Блакитний, — згадує т. С. Пилипенко — був одним із перших, хто різко відмежувався від українських націоналістичних угруповань і відстоював спільну боротьбу радянської України й радянської Росії з навалюю контр-революції всіх відтінків. Це — за часи Гетьманщини й Директорії.

З цих спогадів вимальовується мужня постать борця-революціонера, непохитного в боротьбі і чулого, привітного в товариському оточенні В. Блакитного.

І. Кириленко, С. Божко й О. Вишня розповідають про харківський, „мирний“ період праці Блакитного. Про ті труднощі, з якими доводилося Блакитному організовувати видання „Вістей“.

В особі В. Блакитного Жовтнева література загубила не лише поета, але й найвидатнішого свого організатора. Цій ролі Блакитного і доповідач і інші товариші віддали чималу увагу в своїх виступах. З організації Гарту Блакитний зазнав чимало клопоту й неприємностей. Строкатість гартованського складу, неможливість на той час збити монолітну групу митців - пролетарів призводила до різних збочень окремих гартованців, а зі смертю проводиря організації призвела й до розвалу Гарту. Але роля Гарту, як першої організації письменників, що пишучи українською мовою йшли за гаслами пролетаріату значна, і в історії жовтневої літератури назавжди лишиться пам'ять про його організатора В. Блакитного.

Блакитний, людина нервова, перевтомлена, вмів, проте, багацько і уперто працювати. Згадуючи його, як працівника, товариші дивуються його невтомності, тому молодшому запалові, з яким завжди він працював. Як справжній організатор, він не лише сам умів уперто працювати, але вмів і вчити працювати інших. — Так розповідає про нього тодішній постійний співробітник „Вістей“ О. Вишня.

В особі Блакитного молоді, як на той час, поети й письменники мали уважного радника й товариша.

Про часи організації видання „Всесвіту“ розповів І. Кириленко:

— Треба було здавати „Всесвіт“ у набір. Не було вірша. Блакитний на казав мені „щоб до ранку вірш був“! Блакитного не можна не послухатися, — тепло виривається у доповідача, — на ранок вірш справді був готовий. Це поема — „Завод імені Петровського“, що видрукована була в першому числі „Всесвіту“.

Такий В. Блакитний у споминах товаришів по роботі. Та це ж лише незначна часточка того, що про нього можна розповісти.

Збирання матеріалів, вивчення його літературної спадщини дасть ще багато цінного для нашого громадсько-літературного й культурного руху.

З літературного життя Північного Кавказу

Об'єднання письменників, що пишуть українською мовою.

В середині листопаду пленум СКАПП'у (Північно Кавказька асоціація пролетписьменників) прийняв до свого складу літературну групу українських письменників Північного Кавказу (Кубані), як свою секцію. В складі секції є десь із 50 чоловіка, з них частина уже друкувалася в літературних журналах УСРР, літсторінці місцевої газети „Червона газета“ та організації СКАПП'у „На под'єме“.

В лютому 1929 року СКАПП скликає з'їзд письменників націоналів і нацменів. На з'їзді мають оформити українську літературну організацію на Кубані.

План видання творів Кубанських українських письменників. На вимогу ДВУ група письменників кубанських „Нова Кубань“ склала й надіслала до ДВУ план видання творів Кубанських письменників. За цим планом ДВУ має видати:

„Нова Кубань“ — літературно-художній збірник - альманах розміром на 10 друк. аркушів (160 стор. великого формату)

Ф. Чапала. — Українізація на Північному Кавказі.

І. Луценко — Збірник поезій.

С. Добровольський — Степ на барикадах — повість.

Степовий і Леміш — пісенник для Кубані.

Т. Іващенко — Збірник поезій.

С. Добровольський — Діти й батьки — п'єса.

І. Луценко — Федір Дикун — п'єса.

Остання змальовує заколот чорноморських козаків року 1797.

Крім художньої літератури ДВУ має ще видати „Календар - радник“ для Кубанського хлібороба й популярну історію Кубанського краю. Всього план передбачав видання літератури розміром на 40 друк. аркушів.

Подорож українських революційних письменників до Москви

В кінці січня 1929 року має відбутися подорож українських пролетарських письменників до Москви. Участь беруть по-над тридцять товаришів.

Подорож ця дасть змогу нашим письменникам зв'язатися з письменниками і видавництвами РСФРР.

Перед літвиступами у Москві відбудеться спеціальна нарада з інформаційною доповіддю про стан української революційної літератури. Доповідь має зробити т. А. Хвиля. Мають також зробити доповіді т.т. А. Любченко, С. Пилипенко і Фельдман про налагодження взаємних перекладів з російської літератури — українською мовою і навпаки. Ці ж товариші мають полагати справу з розповсюдженням української художньої продукції в РСФРР.

В. Десняк має зробити доповідь про налагодження зв'язку між літературознавцями обох республік і зв'язок поміж критиками.

Письменники в Москві пробудуть кілька днів. Вони відвідають московські фабрики, заводи й культурно-освітні заклади.

У „ПЛУЗІ“

Пленум ЦК Плугу. На 29 грудня скликається поширений пленум ЦК Плугу. На засідання крім членів центрального комітету і ревізійної комісії ухвалено запросити де-яких товаришів з провінції і села. Пленум має обмірковувати такі питання. 1) Чергові завдання Плугу (довідь тов. Пилипенка), 2) Аналіз художньої продукції Плугу за минулий рік, 3) Доповідь редакції журналу „Плуг“, 4) Перегляд особистого складу і прийом нових членів. 5) Поточні справи.

У Харківській групі. Почалися тозариські збори Харківської групи, збори відбуваються не щотижня, як раніш, а для розв'язання окремих питань.

14 грудня на зборах було заслухано доповідь т. Пилипенка про сучасну літературну ситуацію і роботу Плугу. Доповідь викликала цікаві дискусії. Ухвалено на найближчий час поставити доповідь і критичний розгляд журналу „Плуг“ за 1928 рік.

Подорож до Сум.

1—4 грудня група письменників—плужан (Пилипенко, Панів, Минко, Мисик, Головка) та письменник Анатоль Гак (Антоша Ко, що не належить ні до якої організації) на запрошення Сумської окрпрофради виїхали в м. Суми для літератур-

них виступів серед читачів. Письменникам довелося влаштувати п'ять виступів в Сумах: на Червонозоряній рафінарні, в клубі „Металіст“, для молоді, в педтехнікумі і в театрі ім. III Інтернаціонала. Відвідало ці літературні вечори і ранки понад 3000 слухачів. Авдиторія дуже цікавилась літературним життям, багато давала записок на різні питання. Педтехнікум, книгарня, редакція й культвідділ ОФПС влашту-

вали виставки творів письменників. Потім було зроблено ще два літературних виступи в селі Нижне-Сироватка, куди були запрошені письменники. (Нарис про цю подорож і враження з неї вміщено буде в „Плузі“ протягом 1929 р.).

Ювілей Гр. Квіткі - Основ'яненка

В грудні місяці сповнилось 150 років з дня народження першого українського прозаїка — Гр. Квіткі - Основ'яненка. Народився Квіткі і жив в Основі під Харковом, то й святкування ювілею до цього приурочено. Ювілейний комітет при Харківській окрнар-освіті разом із Шевченківським Інститутом 9 грудня улаштували в будинку літератури ім. В. Блакитного урочисте засідання, де заслухано доповіді акад. Багалія „Квіткі і Харків“, С. Пилипенка „Робота ювілейного комітету“, І. Айзенштока „Квіткі і тогочасна література“, Ю. Савченка — „Художні засоби в Квітчиній творчості — розповідь“.

Ювілейний комітет ухвалив упорядкувати могилу Квіткі (в Харкові, на Холодній горі), до цього вже й приступила міськрада. Міськрада також має прибити меморіальну дошку на будинкові, де жив Квіткі.

Видавництво „Український робітник“ випускає спеціальний збірник, присвячений Квітці, розміром на 20 друк. аркушів. В цьому збірнику вміщено буде статті Харківських, Ки-

ївських та Ленінградських учених і дослідників. Основний напрям збірника — вивчення Квіткі в світлі нової науки, супроти народницької трактовки

В збірнику, між іншим, вперше буде вдруковане новознайдене оповідання Квіткі.

Десять років Української літератури

Вийшла з друку велика праця А. Лейтеса і М. Яшека за редакцією С. Пилипенка — біобібліографічний покажчик — „Десять років української літератури“.

Перший том цієї праці містить відомості про по-над тисячу авторів, бібліографію їхніх творів і критики на них. Подано відомості майже про всіх авторів, що будь-коли друкували, бодай незначні, твори протягом першого післяжовтнього десятиріччя. Покажчик містить портрети більш відомих читачькому загалові авторів.

Другий том цієї праці містить літературні маніфести, декларації, платформи, основні програмові статті літорганізацій, постанови партії в галузі літературної політики. Том цей обіймає період літературного життя від „Музагету“ до початку 1928 року. (з'їзд ВУСПП'у).

Другу частину цього тому складає детальний, методологічно і хронікально розроблений по окремих темах (1925, 26, 27 і 28 р.р.) покажчик літературної дискусії. Покажчика укладено М. Яшеком. До кожного розділу прикладено конспектовані тези, що в стислому викладі переказують зміст поглядів диспутан-

тів що до того чи іншого питання. Третій том друкується. Він містить тематичну розробку вміщеного в першому томі матеріалу.

Ціна першого тома — 5 карбов., другого — 4 крб. 50 коп.

Праця „Десять років української літератури“ одержала премію ім. Ів. Франка за 1928 рік.

„Літературний ярмарок“

Вийшла з друку перша книжка альманаху „Літературний ярмарок“. Альманах містить твори письменників різних літературних угруповань.

Матеріал альманаху подано досить цікаво: перед кожним твором іде інтермедія, де редакція, або, як пишеться в альманахові, „ярмарком“, рекомендує автора читачеві, додаючи до твору свої коментарі. Так само цікаво оформлено альманах: оповідання й вірші йдуть один за одним без жодної перерви. На полях альманаху — ілюстрації видатних харківських художників.

В наступному (№ 1) числі „Плугу“ дано буде докладну рецензію на „Літературний ярмарок“.

ВИСТАВКА В БУД. ІМ. БЛАКИТНОГО

Вітрина з документами В. Блакитного та книжками з матеріалами про нього

Зміст журналу „Плуг“ за 1928 рік

Красне письменство

а) художня проза

	Стор.	В якому числі
Алешко В. Моя сповідь	37	II
Аніщенко К. Депутати	15	XI
	26	XII
Аніщенко К. Єдиний порятунок	42	III
Биковець М. По Червоній Білорусі (нарис)	47	I
	46	II
Божко С. Сполохи (роман)	3	I
	18	II
	3	III
	5	IV
	3	V - VI
	44	VII - VIII
	25	IX
Будяк Ю. Вниз по Дніпру (нарис)	41	IV
	51	V - VI
Гаєвський С. Бандит Микишка	27	III
Гак Анатоль. Відповідь	24	X
Гак Анатоль. Драма на вул. ім. т. Свистуна	20	XII
Гашек Ярослав (з чеської) Історія господи бога	30	XI
Гашек Ярослав. Розмова з малим Михасем	35	X
Гжицький В. Алтай (нарис)	44	IX
Головко А. Три сини (роман)	3	X
	5	XI
	3	XII
Гуменна Д. Листи з степової України (нарис)	39	X
	33	XI
Гуменна Д. Покинута баба	27	II
Демчук О. Учителька	10	X
Дієв М. Зіна	34	V - VI
Добровольський С. Пригода в чайхані	9	XII
Зозуля Є. З книги „Перед екраном“ (з російськ.)	23	XII
Ірчан М. Тайна ночі	6	II
Ковальчук Я. По матеріали — нарис	46	XII
Ковальчук Я. „17?.. — 13“	3	IX
Нечай П. Сватання з високим	38	IX
Німченок Я. Мужичий ранок	32	VII - VIII
Орлівна Г. Смерть Кутузи	44	V - VI
Пилипенко С. Кривава легенда	15	IX
Пилипенко С. Товариська послуга	40	I
Романович-Ткаченко Н. Зінькова зірка	3	VII - VIII
Сфорім Менделе Мойфер. Маленька людина (уривок)	36	II
Чапля В. Страйк	25	IV
Шолом-Алейхем. Порада	34	IV
Юрезанський В. Яблуні	15	I
Яковенко Г. Диво	22	III

6) поезія:

Багдановіч М. Поетові (пер. М. Драй-Хмара з білорус.)	28	XI
Багдановіч М. * * (перек. М. Драй-Хмара).	28	XI
Багрянний І. Люблю	32	XI
Ведміцький О. На Чернечій горі	21	III
Глоба А. Таверна „Заєць“ (пер. з рос. Є. Григорука)	30	VII - VIII
Годованець М. Бігуни (байка)	41	III
Годованець М. Босий Геронім (байка)	36	IX
Голованівський С. Дівчині комсомольці	14	XI
Дорошенко Ю. Осінне	9	X
Дукін М. Листопад	8	X
Жилко Ю. Далеко гукнув паротяг	36	II
Жилко Ю. Ой, на горі та жінці жнуть	24	IV
Заратустра О. Літературні пародії	45	XII
Клин А. Рибалки	48	V - VI
Коваленко І. Блакитному	3	XI
Ковальчук М. Фронти	3	II
Косарик Дм. Балада	3	IV
Купала Я. Ой, хто ж там іде (з білорус. перек. С. Пилипенко)	23	X
Куриленко М. * *	25	XII
Лан О. Забуті тіні	16	II
Малицький Ф. Море	4	IV
Мисик В. В бурю	7	X
Мисик В. Ви, шотландці. (з англійської)	19	XII
Мисик В. Замовчали в степу кулемети	7	X
Мисик В. Ненаситець	14	I
Мисик В. Похвала хліборобові	4	XI
Мисик В. Спізнилась	33	IV
Нефелін В. Лист	29	XI
Нефелін В. Харків	38	X
Олійник А. Тане сніг	21	III
Панів А. Із циклю „Білорусь“	49	V - VI
Панів А. На Воронівських кручах	24	IX
Плискунівський Г. Весняні мелодії	48	III
Пилипенко С. Два мужики й глухар (за Я. Купалою)	42	VII - VIII
Поліщук В. Благословенний сірий ранку мій	15	II
Поліщук В. Радіо	38	I
Рабінович Л. Пристань	26	III
Сільверстов В. Каменяря	29	II
Фіялко Т. Пісня машиніста	43	VII - VIII
Хмарка М. Пам'яті Коцюбинського	33	V - VI
Чалий М. Вечір	48	III
Шульга-Шульженко М. Над ставком повисла	37	I
Шульга-Шульженко М. Червонарм	28	II
Юркович І. Тільки тим до плуга	13	I

Статті

Айзеншток І. Поетична творчість І. Манжури	70	V - VI
Білецький О. Автор „Гулівера“ Дж. Свіфт	58	IV
Биковець М. Історія з пам'ятником Шевченкові	49	III
Бойко В. І Нечуй-Левицький	54	IV
Бузук П. Кілька слів про українсько-білоруське побратимство	65	VII - VIII
Ганжулевич Т. Селянство в творах Л. Толстого	60	IX
Г. О. Генрік Ібсен	70	IV
Єфремов П. Про роман В. Підмогильного „Місто“	56	IX
Зубковський І. Свідницький на Миргородщині	61	XII
Капустянський І. О. Вишня як фейлетоніст	61	V - VI
Ковальчук Я. „Плуг“ на антирелігійному фронті	59	I
Миловидов Л. Коцюбинський і Горький	56	III
Миловидов Л. Похорон М. Коцюбинського та його могила	67	IV
Михайлець Гр. Менделєв Мойсер Сфорім	65	II
О. П. До п'ятидесятиріччя А. Сінклера	68	X
Покальчук В. Дмитро Маркович	66	XI
Рибас Б. Ярослав Гашек	63	XI
Степовий І. Андрій Головка	64	I
Фінкель О. Майстерність „Конотопської відьми“	50	XI
Шиманський О. Червона армія в українській літературі	54	II

Критика. Бібліографія

Биковець М. Будяк Ю. Зозуля - регодзуя	77	IX
Биковець М. Дешева б - ка „Укр. Робітника“	72	XII
Биковець М. Художній матеріал жовтневих чисел українських газет	68	I
Гуменна Д. В. Чередниченко. Весела компанія	72	VII - VIII
Гуменна Д. Г. Коцюба. Свято на буднях	67	III
Гуменна Д. Л. Смілянський. Нові оселі	74	II
Д. М. Наше слово — №№ 1, 2 і 3. 1928	75	IV
Єфімова З. В. Винниченко. Сонячна машина	71	II
Є. З. Д. Загул. Мотиви	65	III
І. І. Петренко П. Марксівська метода в літературознавстві	67	XII
Јус. В. Атаманюк. Зажурені флорія	73	IX
Јус. Гр. Епик. В снігах	70	XI
К. З. Ідеали сучасної галицької молоді	72	IV
Майфет Гр. Красная новь № 1, 2 і 3. 1928	83	V - VI
Марусик Мих. Бічер - Стоу. Томова хата	75	XI
Марусик М. Будяк Ю. Зима	76	X
М. В. Май - Дніпрович. Залізний тон	71	XI
М. В. М. Доленго. Узміль	74	VII - VIII
М. В. П. Голота. Будні	80	V - VI
М. В. Р. Троянкер. Повіль	72	X
Михайлець Гр. Л. Болобан. Драмгурток на селі	76	XI
Михайлець Гр. Рання українська драма	76	IV
Михайлець Гр. Я. Мамонтов. Республіка на колесах	75	IX
Обсерватор І. Дм. Фальківський. На пожарищі	81	V - VI
Пилипенко С. Гренджа - Донський. Тернові квіти полонин	73	X
Поліщук В. Андрей Александрович. Угрунь	74	II
Савченко Ю. В. Гжицький. Муша	73	IV
Савченко Ю. М. Нікановіч. Крив праці	74	X
Савченко Ю. О. Донченко. Сурми	66	III
Сонцвіт В. Вікна поволі розчиняються	71	I
Тасічко К. П. Лісовий. В революцію	73	II
Текучан А. Гр. Яковенко. Вербовчани	71	VII - VIII
Ш. В. Юрезанський. Червонозаводський загін	75	II
Шиманський О. І. Франко. Твори. том IX	68	III
Шиманський О. М. Подзелінський. Тереза з Сегедину	72	XI
Ярмоленко А. О. Стороженко. Твори т. II	73	XI
Ярмоленко А. Копиленко О. Твердий матеріал	69	XII

Хроніка

Вільховий П. Яку оцінку дали робітники „Бур'яну“ А. Головка	77	IV
К. З. Літературний диспут в буд ім Блакитного	73	III
Марусик М. Білоруські письменники в Харкові	76	III
Минко В. До читачів у Прилуку	62	X
Михайлець Гр. Інтернаціонал (про П'єра Дежейтера)	77	VII - VIII
Мороз Я. Косачі у Новоградволинському	78	IX
Овод М. Башкирська література	78	IV

Нотатки на полях

М. М. Епікова романтика, спостережливість і „як“ Ість	71	X
Плужанин. Герць Касяненко — Поліщук	65	XII
Плужанин. Чого хочуть футуристи	64	XII
Пилипенко С. Теж з тов. Леніна тягне	65	XII
Редакція в повному складі. Професорова порада	64	XII
Книжка про комуну „Авангард“	65	XII
Скубло Павло. Кому треба вчитися у М. Зерова	69	XI
Скубло Павло. Куди дивиться Каррошук	69	XI
Скубло Павло. Роман нової конструкції	66	XII
Скубло Павло. Що таке літрепортаж	65	XII
Стан П. Нещаслива повість	68	XI
Стан П. Ібаньєсова „Калявала“	68	XI
Стан П. Ламана і комбінована рима	70	X
Стан П. „Матірня говірка“ Авангарду	70	X
Стан П. „Полатана щогла“ Масенкова	7	X

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

== НА 1929 РІК ==

ПІВНІЧНО-КАВКАЗЬКУ КРАЄВУ

== УКРАЇНСЬКУ ГАЗЕТУ ==

ЧЕРВОНА ГАЗЕТА

«ЧЕРВОНА ГАЗЕТА» широко інформує читача про життя українців на Північному Кавказі, віддаючи багато уваги справам українізації

«ЧЕРВОНА ГАЗЕТА» висвітлює на своїх сторінках потреби, досягнення культурного будівництва інших українських колоній в СРСР (ЦЧО, Урал, Далекий Схід)

«ЧЕРВОНУ ГАЗЕТУ» повинен читати кожен свідомий громадянин УСРР

ГАЗЕТА ДАЄ БЕЗПЛАТНІ ДОДАТКИ:

річним передплатникам — портрет Т. Шевченка і 1 книжку гумористичних оповідань, піврічним — одну книжку

Передплату надсилати на адресу: Ростов-Дон, Дмитрівська, 33, „Червона Газета“

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік . . . 1 крб. 80 коп.

» 6 міс. . . — 90 »

» 3 » . . — 45 »

» 1 » . . — 15 »

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ НА 1929 РІК

ВЕЛИКУ УКРАЇНСЬКУ ГАЗЕТУ

ВІСТИ ВУЦВК

ТА ЩОТИЖНЕВИЙ

БАГАТО ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ

ВСЕСВІТ

Передплата приймається перед 1 числом кожного місяця в Головній конторі, в Окружних Філіях Видавництва газ. „ВІСТИ“, по всіх поштових філіях, кіосках Контрагентства друку. ■ Головна контора Видавництва газ. „ВІСТИ“ міститься в м. Харкові, вул. К. Лібкнехта, 11

З 1-го січня 1929 року газета „ВІСТИ“ дає передплатникам газети та журналу „ВСЕСВІТ“

Газета „ВІСТИ“ дає своїм передплатникам безплатно щотижневий літературно-наук. додаток

РОМАНИ І ПОВІСТІ

КУЛЬТУРА І ПОБУТ

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

Офіційна: 12 м.—18 крб., 6 м.—9 крб., 3 м.—4 крб. 50 к., 1 м.—1 крб. 50 к.
Звичайна: 12 м.—12 крб., 6 м.—6 крб., 3 м.—3 крб., 1 м.—1 крб. Газета „ВІСТИ“ з додатком „Романи і повісті“ — 12 м.—15 крб., 6 м.—7 крб. 50 к., 3 м.—3 крб. 57 к., 1 м.—1 крб. 25 к. Газета „ВІСТИ“ з додатком журналу „Всесвіт“ — 12 м.—18 крб., 6 м.—9 крб., 3 м.—4 крб. 50 к., 1 м.—1 крб. 50 к. Журнал „Всесвіт“ — 12 м.—7 крб. 20 к., 6 м.—3 крб. 60 к., 3 м.—1 крб. 80 к., 1 м.—60 к. Журнал „Всесвіт“ з додатком „Романи і повісті“ — 12 м.—10 крб. 20 к., 6 м.—5 крб. 10 к., 3 м.—2 крб. 55 к., 1 м.—85 к.